

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Ebba Hagelroth

Obefogade hävningar

- Rättsföljder och strategier vid kommersiella köp

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Eva Lindell-Frantz

Termin för examen: HT 2020

Innehåll

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	3
FÖRORD	5
FÖRKORTNINGAR	6
1 INLEDNING	7
1.1 Bakgrund	7
1.2 Syfte och frågeställningar	8
1.3 Metod och material	8
1.4 Avgränsningar	11
1.5 Disposition	12
2 VÄSENTLIGHETS- OCH SYNBARHETSREKVISITEN	14
2.1 Köplagen	14
2.1.1 Inledning	14
2.1.2 Köparens syfte med köpet av varan	14
2.1.3 Tidsfaktorns betydelse	16
2.1.4 Intresseavvägning	17
2.1.5 Säljarens skuld till kontraktsbrottet	19
2.1.6 Synbarhetsrekvisitet	20
2.2 CISG	22
2.2.1 Inledning	22
2.2.2 Avtalets betydelse	23
2.2.3 Konsekvenserna av avtalsbrottet	24
2.2.4 Möjligheten att åtgärda felet	25
2.2.5 Köplagen i ljuset av CISG	26
2.3 Förutsättningslärans betydelse för väsentlighetsbedömningen	27
2.3.1 Skillnader mellan hävning och ogiltighet	27
2.3.2 Förutsättningsläran som köprättslig vägledning	28
2.4 UNIDROIT-principerna	31
3 RÄTTSFÖLJDER AV OBEFOGADE HÄVNINGAR	34
3.1 Inledning	34
3.2 Skyldigheten att prestera upphör	35

3.2.1	Hävningen accepteras av säljaren	35
3.2.2	Säljares möjlighet att häva avtalet enligt köplagen	37
3.2.2.1	Utgör en obefogad hävning ett väsentligt avtalsbrott?	37
3.2.2.2	Köparens möjlighet att återkalla hävningen	39
3.2.3	Särskilt om säljares möjlighet att häva enligt CISG vid anteciperade avtalsbrott	41
3.2.4	Särskilt om anteciperade kontraktsbrott enligt UNIDROIT-principerna	42
3.3	Säljarens möjlighet att kräva fullgörelse	42
3.3.1	Köplagen	42
3.3.2	CISG	43
3.3.3	UNIDROIT-principerna	44
3.4	Säljarens möjlighet att kräva skadestånd	45
3.4.1	Inledning	45
3.4.2	Allmänna förutsättningar för skadestånd	46
3.4.3	Skadestånd till följd av köparens anteciperade betalningsdröjsmål	47
3.4.4	Skadestånd på grund av olika avtalsbrott samt köparens vårdslöshet	48
3.4.4.1	Inledning	48
3.4.4.2	Skadestånd till följd av köparens anteciperade bristande medverkan	48
3.4.4.3	Skadestånd till följd av köparens rena avtalsbrott	49
3.4.4.4	Är det vårdslöst att obefogat häva ett avtal?	50
3.4.5	Skadestånd enligt CISG	52
3.4.6	Skadestånd enligt UNIDROIT-principerna	53
4	AVSLUTANDE ANALYS OCH SAMMANFATTNING	55
4.1	Väsentlighets- och synbarhetsrekvisiten	55
4.2	Rättsföljder av obefogade hävningar	60
4.3	Diskussion de lege ferenda	62
4.4	Slutsats	64
	KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	66
	RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	70

Summary

A buyer may terminate a purchase agreement if a delay or a defect in the purchased product is of material importance to the buyer, and if the seller should have realized this. It is, however, unclear what these requisites mean. If the requisites are not fulfilled, and the buyer terminates the agreement, the termination was a so-called *unjustified termination*. What legal options do sellers have to respond to an unjustified termination? This thesis discusses what constitutes an unjustified termination of a purchase agreement and what legal consequences can follow after such a termination.

The first part of this thesis discusses and tries to answer what a fundamental breach of material importance to the buyer is, according to the Swedish Sale of Goods Act and CISG. There are several factors that can be taken into account in this assessment. In particular, the buyer's purpose with the product and the time factor can be crucial. However, what constitutes a fundamental breach depends on the buyer in each case. Therefore, it is not possible to answer exactly what constitutes a fundamental breach. Similarly, it is not possible to answer what it means that the seller should have foreseen that a breach would be fundamental to the buyer, in a definite way. Both assessments vary on a case-by-case basis.

The thesis further examines under what conditions a seller who has received an unjustified termination can demand performance, terminate the agreement and/or can claim damages. Sellers have good opportunities to demand that the buyer fulfills its obligations. However, the right is not without exception, especially with regard to the extent to which the buyer must participate in the purchase. The seller can generally choose to terminate the contract as a result of the unjustified termination, by relying on rules on future breaches of contracts, or on the basis of general principles. It is however concluded that it is more strategic for sellers to support both demands of termination and claims for damages on the rules on future delays of payment.

All questions are answered by examining the legal situation according to the Sale of Goods Act, CISG and the UNIDROIT principles, but with a strong focus on the Sale of Goods Act. The UNIDROIT principles are mainly used as objects of comparison to discuss whether the Sale of Goods Act should be amended. The conclusion is, however, that it is more appropriate to leave the interpretation of what constitutes a fundamental breach to the courts.

Sammanfattning

Trots att utgångspunkten är att avtal ska hållas, finns det vissa utrymmen för köpare att häva ett köpeavtal. Om ett fel i en vara eller ett dröjsmål anses utgöra ett väsentligt avtalsbrott, och säljaren borde ha insett det, har köparen hävningsrätt. Om de nämnda grunderna för hävning däremot inte är uppfyllda, är hävningen *obefogad*. Vad har säljaren då för möjligheter att bemöta en obefogad hävning? Denna uppsats diskuterar vad som utgör en obefogad hävning och vilka möjliga rättsverkningar som följer efter en sådan hävning.

För att beskriva vad en obefogad hävning är ställs först frågan: Vad innebär väsentlighetsrekvisitet och synbarhetsrekvisitet enligt KöpL och CISG? Det finns flera faktorer som kan beaktas i väsentlighetsbedömningen. Särskilt köparens syfte med varan och tidsfaktorn kan ha avgörande betydelse. En objektiv bedömningen ska göras utifrån köparens perspektiv, men svaret på frågan skiljer sig åt från fall till fall. Det går därför inte att på ett konkret sätt besvara hur vare sig väsentlighetsrekvisitet eller synbarhetsrekvisitet ska tolkas.

Därefter undersöks under vilka förutsättningar en säljare som mottagit en obefogad hävningsförklaring kan välja att kräva att motparten fullgör köpet, kan välja att häva avtalet och kan kräva skadestånd. Dessa frågor har mer konkreta svar. Säljare har stora möjligheter att kräva att köparen fullgör sina förpliktelser. Rätten är dock inte undantagslös, särskilt inte vad gäller den mån köparen ska medverka till köpet. Vidare kan säljaren häva avtalet till följd av den obefogade hävningen genom att stödja sig på regler om anteciperade avtalsbrott, eller med stöd av allmänna principer. Det är dock mest strategiskt för säljare att stödja såväl en hävning som ett skadeståndsanspråk på reglerna om anteciperade betalningsdröjsmål.

Frågorna besvaras genom att undersöka rättsläget enligt KöpL, CISG och UNIDROIT-principerna, men med ett starkt fokus på KöpL. UNIDROIT-principerna används främst som jämförelseobjekt för att diskutera om rekvisiten i KöpL bör förtydligas för att klargöra när ett avtalsbrott är väsentligt. Slutsatsen blir dock att det är mer lämpligt att överlåta tolkningen av väsentlighetsrekvisitet till praxis.

Förord

Och så är dagen för inlämning kommen. Trots att det inte går att summera alla mina känslor och tankar kring att ta examen, ska jag försöka göra just det. De senaste åren har varit fyllda med fantastiska upplevelser, såsom Valborg i stadsparken, Lundakarnevalen, studieresor och oräkneliga baler. För att inte tala om ett otroligt utbyte i Edinburgh. Det känns vemodigt att allt tar slut, men efter mer än fem år, är tiden ändå kommen.

Tack till alla fina vänner jag har fått under årens gång. Det har varit underbart att få uppleva alla framgångar och motgångar tillsammans med er. Jag saknar redan att kunna spendera tid med er nästan varje dag, men jag ser fram emot att dela nästa fas i livet med er.

Tack Sebastian, för all pepp och förståelse under dessa år. Jag hade inte vågat mig på alla äventyr utan dig.

Tack mamma och pappa, för all hjälp med allt möjligt, ända sedan jag bestämde att jag skulle ta mig in på juristprogrammet.

Tack Eva, för all värdefull handledning.

Tack Lund, för det fina vädret varje Valborg.

Stockholm den 7 januari 2021

Ebba Hagelroth

Förkortningar

AvtL	Avtalslagen
CISG	United Nations Convention on Contracts for the International Sale of Goods
DCFR	Draft Common Frame of Reference
HD	Högsta domstolen
ICC	International Court of Arbitration
JT	Juridisk tidskrift
KöpL	Köplagen
NJA	Nytt juridiskt arkiv
PECL	Principles of European Contract Law
Prop.	Proposition
SvJT	Svensk Juristtidning
UNIDROIT	International Institute for the Unification of Private Law

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Dagligen ingår såväl enskilda individer som företag olika affärsförbindelser. Det kan röra sig om avtal om köp av enstaka varor eller tjänster men också om längre samarbeten. Genom avtal förbinder sig parterna att utföra någon prestation gentemot varandra, till exempel att leverera en viss vara eller att samarbeta i stora projekt. Grundläggande för avtalsrätten är principen *pacta sunt servanda* – avtal ska hållas. Utan den principen skulle syftet med avtalsrätten fallera. Följaktligen är möjligheterna att häva ett avtal små; det ska till exempel inte vara möjligt att häva ett avtal för att komma ur en dålig affär.¹ Det finns därför en allmän avtalsrättslig princip som säger att ett köp endast får hävas till följd av ett väsentligt avtalsbrott.² Väsentlighetskravet är även i många fall lagstadgat.³ En missnöjd part måste därför bedöma om det enskilda avtalsbrottet var väsentligt eller inte, vilket inte alltid är helt lätt att göra.

När ett avtal hävs efter ett väsentligt avtalsbrott innebär detta att parternas prestationsskyldighet gentemot varandra upphör.⁴ Om avtalsbrottet som föregick hävningen däremot inte var väsentligt, var hävningen *obefogad*. Då uppkommer frågan vilken rättsföljd som uppstår. Högsta domstolen (HD) har dock inte gett något tydligt svar på den frågan, och ämnet behandlas endast kortfattat i doktrinen. Däremot har HD de senaste åren tagit upp några fall av obefogade hävningsförklaringar till prövning inom olika rättsområden. Det finns därför skäl att föra en djupare diskussion kring rättsläget för såväl väsentlighetskravet som obefogade hävningar och se om de aktuella rättsfallen påverkar bedömningen på andra rättsområden än de rättsfallen avser.

¹ J. Ramberg & C. Ramberg, s. 254.

² Ibid, s. 255.

³ Se t.ex. 54–55 §§ KöpL.

⁴ J. Ramberg & C. Ramberg, s. 253.

1.2 Syfte och frågeställningar

Uppsatsens övergripande syfte är att undersöka rättsläget vid obefogade hävningar av kommersiella köp enligt svensk rätt, med fokus på rättsföljderna för en säljare som mottar en sådan hävning.

För att uppnå syftet ska följande frågor besvaras.

- Under vilka förutsättningar är en hävning av ett avtal obefogad? Det vill säga, vad innebär väsentlighetsrequisitet och synbarhetsrequisitet enligt KöpL och CISG?
- Under vilka förutsättningar kan en säljare som mottagit en obefogad hävningsförklaring välja att kräva att motparten fullgör köpet?
- Under vilka förutsättningar kan en säljare som mottagit en obefogad hävningsförklaring välja att häva avtalet?
- Under vilka förutsättningar kan en säljare som mottagit en obefogad hävning kräva skadestånd?
- Bör det förtydligas i KöpL när ett avtalsbrott är väsentligt?

1.3 Metod och material

För att uppfylla syftet med uppsatsen används den rättsdogmatiska metoden. Det innebär att de uppställda frågeställningarna besvaras med hjälp av allmänt accepterade rättskällor såsom lagstiftning, praxis, förarbeten och doktrin.⁵ Metoden används generellt för att tolka gällande rätt och försöka fastställa lösningar på juridiska problem genom att fokusera på den juridiska argumentationen i olika rättskällor.⁶ En svaghet med den valda metoden i just detta fall är att det bara finns ett begränsat material som behandlar uppsatsens ämne. Det råder delade meningar om hur en eventuell normhierarki ser ut, men de källor som ofta anses vara högst upp i normhierarkin, såsom lag och prejudikat, ger inte heltäckande svar på frågeställningarna. HD har de senaste åren tagit upp några fall avseende obefogade hävningar till prövning, men

⁵ Kleineman, s. 21 ff.

⁶ Ibid, s. 25 ff.

dessa fall berör andra rättsområden eller ger endast svar på vissa specifika frågor.⁷ Uppsatsen kommer därför till stor del att bygga på doktrin, som ju har ett lägre rättskällevärde, och på egna kritiska granskningar av vissa författares resonemang. Den kritiska granskningen av doktrin kommer däremot ske mot bakgrund av prejudikat, lag och lagmotiv.

Förarbeten har generellt ett stort rättskällevärde i Sverige. Däremot kan förarbetens relevans successivt minska med tiden. Härtill kan läggas att domstolar inte är bundna att följa lagmotiven. Prejudikat kan alltså sänka värdet av förarbeten.⁸ Propositionen till KöpL publicerades år 1989⁹ men används fortfarande som källa av såväl domstolar som författare. Lagmotiven i detta fall är därför fortfarande en central rättskälla eftersom det saknas fullständiga vägledande prejudikat som gör avsteg från dem.¹⁰

Den rättsdogmatiska metoden är generellt tillämplig eftersom jag i uppsatsen främst ämnar föra en *de lege lata*-diskussion präglad av en fri argumentation. Användningen av en fri argumentation innebär att argument såsom skälighetsinriktade rättviseargument och ändamålsargument kan beaktas. Det har tidigare setts strängt på användningen av fria analyser.¹¹ En sådan argumentation ansågs utgöra ett avsteg från den rättsdogmatiska metoden. Tanken var att framställningar som använder sig av den rättsdogmatiska metoden endast ska presentera vad som utgör gällande rätt, inom goda marginaler.¹² En bunden argumentation vore dock inte särskilt lämplig att använda i detta fall, eftersom rättsläget är så oklart. Möjligheten att presentera några tydliga svar på de uppställda frågeställningarna vore generellt mer begränsad med en bunden argumentation. I uppsatsen använder jag doktrin för att analysera innehållet i formella rättskällor såsom lagmotiven.

⁷ T.ex. NJA 2017 s. 203 om passivitetsverkan och reklamationsplikt och NJA 2020 s. 115, om hävning av ett försäkringsavtal.

⁸ U. Bernitz, 2020, s. 31.

⁹ Prop. 1988/89:76.

¹⁰ U. Bernitz, 2020, s. 31.

¹¹ J. Kleinman, s. 37.

¹² Ibid, s. 37.

Doktrinen styrka beror på kraften i dess argument¹³ och en fri argumentation öppnar upp för att kritiskt granska styrkan i de argument som presenteras.

Frågor om obefogade hävningar berörs generellt ganska kortfattat i doktrin, men med vissa tydliga undantag. Ett exempel på material som mer ingående diskuterar ämnet är Klara Håstads artikel från år 2010 om obefogade hävningsförklaringar i Festskrift till Torgny Håstad. I sin artikel, som fokuserar på köprätten, diskuterar Klara Håstad vilka valmöjligheter mottagaren av en obefogad hävning har, om den hävande parten kan undgå skadeståndsskyldighet på grund av motivvillfarelse samt om den hävande parten kan ändra grunden för hävningsförklaringen eller återkalla hävningen.¹⁴

CISG reglerar internationella köp och är direkt antagen som lag i Sverige genom lagen om internationella köp (1987:822). Eftersom reglerna i CISG skiljer sig till viss del från den svenska KöpL, måste den beaktas för att klargöra det svenska rättsläget. Däremot kommer inte CISG att diskuteras i samma utsträckning som KöpL. Därför diskuteras inte internationella rättsfall som berör tolkningen av CISG.

UNIDROIT-principerna är ett internationellt regelverk som i princip på ett heltäckande sätt reglerar obligationsrätten. Eftersom avtalsrätten och köprätten utgör dispositiv rätt kan internationella parter avtala om att principalsamlingen ska reglera deras avtalsförhållande. Det händer även att domstolar tillämpar samlingen som underlag för sina resonemang.¹⁵ I denna uppsats kommer principalsamlingen därför att betraktas som ett uttryck för vägledande internationella avtalsrättsliga principer med samma rättskällevärde som doktrin. Det finns flera liknande internationella principalsamlingar såsom Principles of European Contract Law (PECL) och Draft Common Frame of Reference (DCFR). Principalsamlingarna är dock

¹³ J. Kleinman, s. 28.

¹⁴ K. Håstad, s. 270.

¹⁵ Se t.ex. NJA 2017 s. 113, p. 26.

enligt min mening generellt lika varandra och för att uppfylla uppsatsens syfte är det tillräckligt att endast granska UNIDROIT-principerna (principsamlingen). Principsamlingen utgör utgångspunkten för en diskussion *de lege ferenda* om behovet att göra ändringar i KöpL. Skälet till att UNIDROIT-principerna har valts som utgångspunkt istället för andra principsamlingar är att den har kopplingar till FN,¹⁶ vilket ger den viss dignitet. DCFR och PECL är privata initiativ som ämnar att sammanställa europeiska principer. UNIDROIT-principerna är däremot menade att kunna användas världen över. Detta bredare internationella perspektiv gör principsamlingen mer central och intressant som jämförelseobjekt.

1.4 Avgränsningar

Frågan om vad som utgör ett väsentligt avtalsbrott är omfattande. Uppsatsens begränsade omfång kräver därför att vissa avtalstyper inte behandlas. Endast köp av lös egendom kommer därför diskuteras. Avtal om köp av fast egendom, agentförhållanden eller annat kommer alltså inte att behandlas i denna framställning. Uppsatsen kommer inte heller att beröra avtal i konsumentförhållanden.

Det måste också göras vissa avgränsningar inom KöpL:s område. Fokus kommer att ligga på hävningar som är obefogade till följd av att väsentlighetsrekvisitet inte är uppfyllt. Andra faktorer som kan påverka rätten till hävning, frågor som till exempel rör tidsfrister för reklamationer och hävningar, kommer inte att diskuteras. Det är vidare endast väsentlighetsrekvisitet vid säljarens avtalsbrott mot köparen som kommer att beröras. I första hand granskas väsentlighetskravet vid fel i varor. Dröjsmål kommer att behandlas, men inte i samma utsträckning som fel. Trots att synbarhetsrekvisitet kommer att diskuteras i förhållande till KöpL och CISG, kommer det inte göras i samma utsträckning som väsentlighetsrekvisitet. Väsentlighetsrekvisitet för avtal om köp av specialtillverkade varor kommer

¹⁶ UNIDROIT, "History and Overview".

inte heller beröras. Vidare kommer andra köprättsliga frågor, såsom skillnaden mellan direkta och indirekta förluster, endast att diskuteras mycket översiktligt. En naturlig begränsning av undersökningsområdet är också individuella avtal som avviker från KöpL, som ju är dispositiv. Trots att uppsatsens frågeställningar ska besvaras såväl utifrån KöpL som utifrån CISG, kommer CISG inte att behandlas i samma utsträckning som KöpL.

Uppsatsen kommer även till viss del att behandla UNIDROIT-principerna, men inte PECL och DCFR. Detta i huvudsak för att undvika onödiga upprepningar, då de viktigaste internationella principalsamlingarna till stor del reglerar hävningsfrågorna på likartade sätt.

I syfte att begränsa uppsatsens omfång kommer inte frågor om ogiltighet av avtal att behandlas. Det är till exempel möjligt för en part att få ett avtal ogiltigförklarat med stöd av förutsättningsläran, men möjligheten att ta sig ur ett köp på detta sätt faller utanför uppsatsens undersökningsområde.

Slutligen kommer inte processrättsliga frågor, såsom parternas bevisbörda, beröras i denna uppsats.

1.5 Disposition

Denna framställning är uppdelad i fyra kapitel. För att avgöra vilka rättsföljder som följer av en obefogad hävning ska det först utrönas vad som kännetecknar en befogad respektive obefogad hävning. Efter detta inledande kapitel behandlar därför kapitel 2 väsentlighetsrekvisitet vid köp enligt KöpL, CISG och UNIDROIT-principerna eftersom väsentlighetskravet är avgörande i bedömningen av huruvida en hävning är befogad eller obefogad. I samma kapitel kommer synbarhetsrekvisitet enligt KöpL och CISG att behandlas. Därvid kommer relevant lag, praxis, förarbeten och doktrin att granskas. I kapitel 3 behandlas möjliga rättsföljder av en obefogad hävning. Här diskuteras säljarens valmöjligheter efter att ha mottagit en obefogad hävning. Uppsatsen avslutas med en diskussion och sammanfattning i kapitel

4 följt av en slutsats. För att hjälpa läsaren att följa resonemangen om vad som utgör gällande rätt och eftersom uppsatsen till stor del bygger på doktrin finns det skäl att föra en löpande analys genom hela framställningen. En löpande analys gör det också möjligt att bemöta och kritiskt granska uttalanden i doktrin mot varandra i varje avsnitt. Diskussionsavsnittet i kapitel fyra fokuserar därför på att sammanställa den löpande analys som förts genom hela uppsatsen och försöker att besvara frågeställningarna i avsnitt 1.2.

2 Väsentlighets- och synbarhetsrekvisiten

2.1 Köplagen

2.1.1 Inledning

När ett köp hävs bortfaller enligt 64 § KöpL säljarens skyldighet att leverera varan och köparens skyldighet att betala och i övrigt medverka till köpet. Utgångspunkten vid köp är alltid att avtal ska hållas. Det är därför endast i undantagsfall som hävning medges. Möjligheten för köparen att häva ett köp är i stort begränsad till väsentliga dröjsmål med leveransen av varan enligt 25 § och väsentliga fel i varan enligt 39 §. Båda bestämmelserna innehåller även ett rekvisit som innebär att hävning också förutsätter att säljaren borde ha insett att felet eller dröjsmålet var väsentligt för köparen.¹⁷ Gemensamt för hävningsgrunderna är således att hävningen måste föregås av ett avtalsbrott av väsentlig betydelse för köparen och säljaren insåg eller borde ha insett detta. Innan en part häver ett avtal blir alltså väsentlighetsbedömningen av avgörande betydelse. En part som häver ett avtal efter att ha missbedömt avtalsbrottets väsentlighet, kan bli skadeståndsskyldig, för den då obefogade hävningen. För att närmare diskutera rättsföljderna av obefogade hävningar, måste det först redogöras för när ett avtalsbrott är väsentligt, och en hävning därmed är befogad. I de kommande avsnitten diskuteras väsentlighetsrekvisitet enligt KöpL. Därefter diskuteras även synbarhetsrekvisitet. För diskussionen förutsätts det att fel eller dröjsmål faktiskt föreligger.

2.1.2 Köparens syfte med köpet av varan

Det finns två subjektiva rekvisit i 25 § (hävning på grund av säljarens dröjsmål) och 39 § KöpL (hävning på grund av fel i varan) som måste vara

¹⁷ Tidpunkten när säljaren borde ha insett väsentligheten diskuteras i avsnitt 2.1.6.

uppfyllda för att en köpare ska få häva avtalet. Det första rekvisitet gäller väsentligheten sett ur köparens perspektiv, det andra om väsentligheten varit synbar för säljaren. Väsentlighetsbedömningen ska för det första alltid utgå från avtalsbrottets betydelse för köparen. I sin tur utgår bedömningen av avtalsbrottets betydelse till stor del från syftet med köpet, utifrån köparens perspektiv. Bedömningen ska däremot inte vara subjektiv. Istället krävs det en objektiv prövning av köparens situation i det enskilda fallet.¹⁸ Bedömningen kan därför bli olika beroende på om köparen har planerat att vidareförsälja det som avtalet avser eller om detta skulle ingå i en egen produktion. En köpare vars syfte med ett köp är det sistnämnda, uppfyller inte väsentlighetsrekvisitetet om felet gör varan osäljbar men fortfarande användbar i den planerade produktionen.¹⁹

Hur stor avvikelse från varans avtalade skick som föreligger är givetvis av betydelse för väsentlighetsbedömningen av ett fel. Däremot kan ribban för hur stor avvikelse som är väsentlig ligga olika högt beroende på den enskilda köparen. Ett fel som för de flesta kan verka obetydligt, såsom till exempel en avvikande färgnyans, kan vara väsentligt för någon som har tilläggsköpt färg som måste vara av en exakt nyans.²⁰ Det är alltså avvikelens storlek utifrån den individuella köparens perspektiv som ska vara väsentligt. Generellt anges det i propositionen att ett avtalsbrott kan sägas vara väsentligt, om det berövar köparen ”den huvudsakliga nyttan av vad han hade anledning att vänta sig av avtalet”.²¹ Att köparen har berövats den huvudsakliga nyttan av ett köp kan enligt Jan Ramberg och Johnny Herre innebära att den egenskap som saknas är av sådan grundläggande betydelse att parterna tagit dess förekomst för givet.²² Det finns exempel på avgöranden från tingsrätter och hovrätter som hänvisar till propositionens omnämnande av ”den huvudsakliga nyttan”.²³ Däremot har inte HD uttalat sig om formuleringen.

¹⁸ Prop. 1988/89:76 s. 104.

¹⁹ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 8.11.1.

²⁰ Prop. 1988/89:76 s. 134.

²¹ Ibid.

²² J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 8.12.4.

²³ Se t.ex. HovR T 1263–09. Hovrätten skriver att ”ett avtalsbrott generellt sett kan sägas vara av väsentlig betydelse för köparen om det berövar denne den huvudsakliga nyttan av vad det fanns anledning att vänta sig av avtalet.” Vidare anger hovrätten att

Det har även diskuterats i doktrin huruvida detta uttalande antyder att ett strängare krav gäller för väsentlighetsbedömningen enligt KöpL än vad det borde göra enligt den engelska versionen av CISG. Jag återkommer till denna diskussion i avsnitt 2.2.5, där bestämmelser i KöpL jämförs med CISG.

2.1.3 Tidsfaktorns betydelse

Avvikelsens storlek är inte ensamt avgörande för väsentlighetsbedömningen vid fel i en vara. Hänsyn tas även till tidsfaktorn. Om det finns tid för säljaren att avhjälpa ett fel eller att företa omleverans, utan att det innebär ett väsentligt dröjsmål för köparen, är ett fel förmodligen inte väsentligt och hävningsrätt föreligger inte.²⁴

Tidsfaktorn är däremot avgörande i väsentlighetsbedömningen av dröjsmål. Köparens situation påverkas dock olika mycket av ett dröjsmål, beroende på varuslaget. Ett dröjsmål avseende en leverans av stora maskiner som ska användas i en produktion kan kanske bli väsentligt långt efter en försening av färskvaror.²⁵ På samma sätt kan köparens syfte med köpet av varan, till exempel att det ska användas vid ett särskilt event, göra att nyttan med köpet snabbt förfaller.²⁶

Såväl i bedömningen enligt 25 § KöpL, om dröjsmål, som enligt 39 § KöpL, om fel i varan, är det endast köparens situation som beaktas. KöpL lämnar inget utrymme att beakta vad till exempel ett dröjsmål beror på, förutom om det skett till följd av ett förhållande på köparens sida enligt 22 § KöpL. Köparen kan alltså häva ett köp på grund av säljarens dröjsmål oavsett om förseningen var helt utom säljarens kontroll. Bakgrunden till ett dröjsmål kan däremot påverka en eventuell skadeståndsbedömning, eftersom det

väsentlighetsbedömningen i det fallet i första hand tog sikte på avvikelsens storlek och tidsfaktorn.

²⁴ Prop. 1988/89:76 s. 134.

²⁵ Ibid, s. 104.

²⁶ O. Svensson, kommentar till 25 § KöpL, p. 2.1.1.2, Lexino.

utgör en befrielsegrund att en situation varit utanför säljarens kontroll enligt 27 och 40 §§ KöpL.

2.1.4 Intresseavvägning

Som nämnts ovan tas inte hänsyn till säljarens situation i väsentlighetsbedömningen enligt KöpL.²⁷ Det har dock diskuterats i doktrinen huruvida en avvägning mellan köparens och säljarens intressen ändå ska göras. Bertil Bengtsson menar till exempel att köparens intressen måste sättas i relation till något annat i väsentlighetsbedömningen, såsom säljarens intressen och till ett samhällsintresse. Detta ska enligt honom dock göras utan att bedömningen blir för skönsmässig. Bengtsson menar att frågan man ska ställa sig är om köparens hävningsintresse är stort nog att överväga de skäl som kan finnas mot en hävning, såsom ett samhällsekonomiskt intresse att inte häva avtal alltför lättvindigt.²⁸

Jan Ramberg och Johnny Herre menar däremot att inget utrymme lämnas för en intresseavvägning överhuvudtaget. Utöver avtalsbrottets betydelse för köparen och säljarens insikt, menar de att man inte får ta hänsyn till något annat. De framhåller att det framgår direkt av lagtexten att ett dröjsmål eller fel ska vara av väsentlig betydelse *för köparen*. De menar vidare att formuleringen ska jämföras med 54 § KöpL, som stadgar att en säljare får häva ett avtal på grund av köparens dröjsmål med betalning, om dröjsmålet utgör ett väsentligt avtalsbrott. 54 § stadgar alltså att avtalsbrottet ska vara väsentligt, men inte nödvändigtvis väsentligt *för säljaren*. Denna skillnad kan vara ett tecken på att lagstiftaren menat att hänsyn endast ska tas till köparen när man ska tillämpa 25 och 39 §§ och att andra intressen inte alls ska beaktas.²⁹ Rambergs och Herres åsikt stöds även av propositionen som anger att hänsyn inte ska tas till hur till exempel betungande det är för säljaren att beakta en viss leveranstid.³⁰ Ramberg och Herre menar att istället för en

²⁷ O. Svensson, kommentar till 25 § KöpL, p. 2.1.1.2, Lexino.

²⁸ B. Bengtsson, 1990/91, s. 582 f.

²⁹ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 7.5.5 fotnot 45.

³⁰ Prop. 1988/89:76, s. 104.

intresseavvägning har hänsyn till motstående intressen tagits genom väsentlighetströskeln. Därför måste inte hänsyn tas till säljaren på nytt i bedömningen av köparens situation.³¹

Ola Svensson har kommenterat Rambergs och Herres åsikt och instämmer i att ingen intresseavvägning ska göras när det väl står klart att säljarens dröjsmål utgör ett väsentligt avtalsbrott för köparen. Däremot menar han att detta inte innebär att säljarens situation är helt utan betydelse för bedömningen av väsentlighetsrekvisitet i det enskilda fallet. Han menar att ribban för vad som är ett väsentligt dröjsmål kan vara olika hög, beroende på vilket skydd säljaren behöver mot att köparen åberopar även kortare dröjsmål till stöd för att häva avtalet. Ju mer betungande en hävning är för säljaren, desto mer ska krävas för att uppnå väsentlighetskravet.³² Svensson menar att det är förenligt med KöpL att beakta säljarens situation, just på grund av att lagtexten inte ger närmare vägledning i hur väsentlighetströskeln ska bestämmas. Att inte alls ta hänsyn till säljaren vore enligt honom onyanserat. Till exempel menar Svensson att det ibland kan vara fördelaktigt för säljare att ett avtal hävs snabbt, så att denne har möjlighet att begränsa sina skador i ett tidigt skede. I sådana fall kan en hög ribba för väsentlighetsrekvisitet leda till att bedömningen blir alltför sträng.³³

Det finns alltså bara svagt stöd för Bengtssons åsikt om att en intresseavvägning ska göras. Särskilt förarbetena är tydliga med att säljarens situation inte ska beaktas i bedömningen. Enligt min mening har Rambergs och Herres linje mest stöd i lagmotiven. Däremot instämmer jag i Svenssons åsikt om att bedömningen riskerar att bli onyanserad om inte säljarens situation alls kan påverka ribban för väsentlighetsrekvisitet.

³¹ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 7.5.5 fotnot 45.

³² O. Svensson, SvJT 2019 s. 298 f.

³³ Ibid, s. 299.

2.1.5 Säljarens skuld till kontraktetsbrottet

En möjlighet i väsentlighetsbedömningen är att beakta vilken typ av avtalsbrott som är för handen. Lagstiftaren har till exempel angett att det kan vara relevant att lägga vikt vid om det föreligger såväl fel i en vara som dröjsmål med leveransen. Det är enligt propositionen i sådana fall aktuellt att beakta den sammanlagda betydelsen av de båda avtalsbrotten.³⁴ Frågan väcks därvid om säljarens skuld till att det har uppkommit ett avtalsbrott kan påverka bedömningen.

När en säljare gjort sig skyldig till flera avtalsbrott dras tankarna till att säljarens vårdslöshet orsakat kontraktetsbrotten. En culpabedömning ska dock inte göras för att avgöra om det föreligger ett kontraktetsbrott.³⁵ Som nämnts ovan utgör till exempel ett dröjsmål ett avtalsbrott oavsett om förseningen beror på säljaren eller inte. Däremot är det möjligen så att det kan spela roll för väsentlighetsbedömningen huruvida säljaren har större eller mindre skuld till avtalsbrottet. Tanken är att ett avtalsbrott som följer av förhållanden utanför säljarens kontroll kan vara mindre väsentligt än en omständighet som beror på säljarens underlåtenhet eller vållande.³⁶ Även detta resonemang återkommer dock till att det är köparens situation som är avgörande i bedömningen. Påverkas bedömningen av om avtalsbrottet är väsentligt av att säljaren bär skuld till avtalsbrottet? Säljarens ansvar för det inträffade kan visserligen påverka köparens förtroende för denne. En bedömning av köparens tillit till säljarens förmågor riskerar dock enligt min mening att bli subjektiv, vilket väsentlighetsbedömningen ju inte ska vara.³⁷ Såsom Jon Kihlman har anfört borde inte ett köp som saknar direkt koppling till säljaren som person, ensamt kunna uppgradera ett avtalsbrott till att bli väsentligt på grund av något relaterat till just säljarens person.³⁸ Om parternas inbördes förhållande är väsentligt för avtalet, eller om avtalsobjektet har kopplingar

³⁴ Prop. 1988/89:76, s. 104.

³⁵ B. Bengtsson, 1990/91, s. 583.

³⁶ Ibid, s. 590 f.

³⁷ Prop. 1988/89:76, s. 104.

³⁸ J. Kihlman, kommentar till 39 § KöpL, p. 2.1.2, Lexino.

till säljaren som person, menar han att resultatet kan vara annorlunda.³⁹ En säljares avsiktliga avtalsbrott kan dock leda till att köparen anser att risken för framtida avtalsbrott är stor. Det är även möjligt att mindre hänsyn tas till säljarens intressen av att avtalet inte hävs, vilket kan påverka ribban för väsentlighetsbedömningen, se diskussionen i avsnittet ovan om intresseavvägningen för väsentlighetsbedömningen.⁴⁰ Säljarens skuld till avtalsbrottet kan alltså vara en faktor av flera som kan beaktas i helhetsbedömningen, men det är svårt att försöka utforma någon typ av allmän väsentlighetsregel utifrån detta resonemang.⁴¹

2.1.6 Synbarhetsrekvisitet

Det andra rekvisitet, som enligt 25 och 39 §§ KöpL ska vara uppfyllt för att köparen ska ha rätt att häva ett köp, handlar om säljarens insikt angående vikten av att varan levereras inom en viss tid respektive varans egenskaper för köparen. Även om ett fel är av väsentlig betydelse satt i relation till köpets syfte föreligger inte hävningsrätt, om inte säljaren borde ha insett detta.⁴² Om felet är ett avtalsbrott som typiskt sett är av väsentlig betydelse för köparen, är detta rekvisit uppfyllt, även om säljaren i den specifika situationen inte faktiskt insåg det.⁴³ Tanken bakom rekvisitet är att säljare ska ha möjlighet att planera sin verksamhet på ett rimligt sätt. En säljare som inser, eller borde inse, köparens syfte med köpet kan lättare planera när till exempel en vara måste skickas.⁴⁴

Exakt vilken insikt säljaren borde ha haft och tidpunkten för när denna insikt ska ha förelegat regleras inte närmare i KöpL. Mest troligt är dock att köparen ska göra sannolikt att det var möjligt för säljaren att iaktta ett förhållande av väsentlig betydelse för köparen.⁴⁵ Det är dock inte klart när säljaren ska ha

³⁹ J. Kihlman, kommentar till 39 § KöpL, p. 2.1.2, Lexino.

⁴⁰ B. Bengtsson, 1990/91, s. 590.

⁴¹ Ibid, s. 591.

⁴² J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 8.11.1.

⁴³ Ibid.

⁴⁴ O. Svensson, kommentar till 25 § KöpL, p. 2.1.2, Lexino.

⁴⁵ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 7.5.8.

fått en sådan insikt. Vid dröjsmål är det rimligt att tänka att den tidpunkten inträffar senast vid avtalets ingående, eftersom det är då säljaren senast har möjlighet att beakta risker inför planeringen av sin verksamhet.⁴⁶ En annan möjlighet är att även senare insikter kan vara av betydelse, om säljaren vid denna tidpunkt fortfarande haft möjlighet att planera fullgörelsen. Denna tanke bygger på ett förslag till en bestämmelse, som uttryckligen stadgade att tidpunkten för avtalets ingående skulle vara avgörande, inte togs med i CISG.⁴⁷ Som nämnts ovan är dock syftet med bestämmelsen att säljaren ska ha möjlighet att planera sin verksamhet på ett rimligt sätt. Detta talar enligt min mening för att det är tidpunkten för avtalets ingående som generellt borde vara avgörande för insiktsbedömningen. Det är möjligt att en senare tidpunkt kan vara av betydelse, om det sker när säljaren fortfarande har tid att planera verksamheten, till exempel om insikten inträder i nära anslutning till avtalets ingående. Torgny Håstad har anfört att tidpunkten för avtalets ingående åtminstone måste vara avgörande för att avgöra om ett dröjsmål kan anses vara väsentligt eftersom köparen måste ha möjlighet att häva omedelbart.⁴⁸ Han öppnar även upp för tanken att säljaren kan komma till insikt senare, om det fortfarande är möjligt att leverera varan i tid men med viss ansträngning.⁴⁹

Vid fel i varan är bedömningen annorlunda, eftersom hävning först kommer i fråga när andra påföljder är uteslutna. Ramberg och Herre har anfört att det är säljarens insikt vid avtalets ingående som är av avgörande betydelse, men att senare insikter kan påverka bedömningen. De anser att det kan beaktas i väsentlighetsbedömningen om säljaren förstår att det är väsentligt för en köpare att ett fel korrigeras med avhjälpande eller omleverans och att hävning annars blir aktuell.⁵⁰ Torgny Håstad å sin sida menar att vetskapen ska ha uppkommit inom skälig tid före hävningsförklaringen, till exempel vid reklamationen.⁵¹ Denna tolkning är enligt min mening logisk, eftersom säljaren ska ha rimlig möjlighet att avhjälpa felet. Eftersom hävning vid fel

⁴⁶ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 7.5.8.

⁴⁷ Ibid.

⁴⁸ T. Håstad, s. 113.

⁴⁹ Ibid, s. 51.

⁵⁰ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 8.11.2.

⁵¹ T. Håstad, s. 113.

inte kommer i fråga såsom första påföljd är det rimligt att den sista tidpunkten för säljarens insikt kan vara vid reklamationen.

2.2 CISG

2.2.1 Inledning

Den internationella köplagen, som bygger på en konvention, CISG, är antagen som lag i Sverige och är enligt dess artikel 1 tillämplig på avtal om köp av varor mellan parter, vilkas affärsställen är belägna i olika fördragsslutande stater eller när privaträttsliga regler leder till att lagen i en fördragsslutande stat ska tillämpas. Den nya KöpL, som trädde i kraft år 1991, överensstämmer i många delar med CISG. Det framgår av KöpL:s lagmotiv att utformningen av den nationella lagen i stor utsträckning anpassades efter den internationella utvecklingen inom köprätten.⁵² Det finns dock vissa skillnader mellan de båda lagarna. Något som skiljer CISG:s regler om hävning från KöpL:s är att CISG inte skiljer mellan olika typer av avtalsbrott. Till skillnad från KöpL gör CISG heller ingen åtskillnad mellan köparens och säljarens kontraktbrott. Denna uppsats behandlar inte bevisfrågor men jag vill ändå peka på att en annan skillnad mellan CISG och KöpL. Enligt CISG är det säljaren som ska visa att denne inte haft insikt om ett förhållande av väsentlig betydelse för köparen medan det enligt KöpL är köparen som ska göra det sannolikt att säljaren hade möjlighet att inse förhållanden av betydelse för köparen.⁵³

Liksom KöpL kräver CISG att ett avtalsbrott är väsentligt för att hävning ska aktualiseras. Artikel 25 stadgar att ett avtalsbrott är väsentligt ("fundamental") om det medför en sådan olägenhet ("detriment") för motparten att det i huvudsak berövar ("substantially deprive") denne vad han eller hon hade rätt att vänta sig enligt avtalet. I samma artikel anges även att ett avtalsbrott *inte* är väsentligt om den part som är skyldig till avtalsbrottet

⁵² Prop. 1988/89:76, s. 4.

⁵³ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 7.5.8.

inte förutsåg vilka konsekvenser det skulle kunna få och en förnuftig person i samma ställning under samma omständigheter inte heller skulle ha förutsett detta. För att avgöra vad säljaren borde ha insett får man försöka fastställa vad personer verksamma i samma bransch skulle ha kunnat förutse, vilket inte alltid är en enkel uppgift.⁵⁴ I det följande fokuserar jag på väsentlighetsrekvisitet enligt CISG.

Ramberg och Herre har anfört tre tänkbara huvudgrupper av faktorer som bör beaktas i väsentlighetsbedömningen enligt CISG. Dessa grupper är 1) hur den aktuella avtalsförpliktelsen har specificerats i avtalet, 2) vilka konsekvenser avtalsbrottet får för den drabbade parten och 3) möjligheten för den drabbade parten att räkna med fullgörelse, det vill säga säljarens möjlighet att erbjuda sig att rätta avtalsbrottet genom att till exempel åtgärda ett fel.⁵⁵ Dessa faktorer, som även framhålls vara av betydelse enligt CISG Advisory Council,⁵⁶ ska diskuteras i de följande avsnitten.⁵⁷

2.2.2 Avtalets betydelse

Den första huvudgruppen av faktorer som kan vara av betydelse i väsentlighetsbedömningen i CISG är ett eventuellt avtalsvillkor som anger att en specifik egenskap är så viktig att hävningsrätt föreligger om egenskapen saknas.⁵⁸ I sådana fall är avsaknaden av den avtalade egenskapen en olägenhet som gör att partens förväntningar på avtalet inte i huvudsak infriats. Den felande parten har på grund av den konkreta specifikationen i avtalet också kunnat förutse detta. Situationer som faller under denna huvudgrupp kan därför med få undantag vara väsentliga avtalsbrott som medger hävningsrätt, om avtalet är otvetydigt. Eftersom uppsatsen fokuserar på fall där inget särskilt har avtalats, kommer denna huvudgrupp inte att diskuteras närmare.

⁵⁴ J. Ramberg & J. Herre, 2020, p. 5.2.4

⁵⁵ Ibid, p. 5.2.2.

⁵⁶ CISG Advisory Council är en privat institution som ämnar att främja en enhetlig tolkning av CISG-AC. "Welcome to the CISG Advisory Council".

⁵⁷ CISG-AC Opinion no 5, p. 4. Utlåtandet skrevs när J. Ramberg var ordförande för rådet.

⁵⁸ J. Ramberg & J. Herre, 2020, p. 8.6.2.

2.2.3 Konsekvenserna av avtalsbrottet

Den andra huvudgruppen av faktorer, som ska beaktas i bedömningen enligt Ramberg och Herre, aktualiseras i situationer då parterna inte har reglerat syftet med köpet i avtalet, alltså situationer då avtalet inte specifikt reglerar vad som är ett väsentligt avtalsbrott. I fall då köparen köpt varor för egen användning måste det då avgöras om varan är olämplig för det tilltänkta ändamålet. Om varor har köpts in för vidareförsäljning bör det istället, enligt Ramberg och Herre, vara avgörande om varan överhuvudtaget kan vidareförsäljas.⁵⁹ Ett exempel på ett sådant fall är om livsmedel som köpts in för vidareförsäljning inte uppfyller hälsomyndigheters krav.⁶⁰ Ramberg och Herre anför även att ett väsentligt avtalsbrott kan föreligga om en vidareförsäljning skulle skada köparens goodwill.⁶¹ Beroende på köparens situation kan brister av varierad grad anses utgöra ett väsentligt avtalsbrott. En grossist, som har en bredare kundbas än en detaljist, kan till exempel lättare sälja vidare även defekta varor genom att erbjuda stora rabatter utan att det påverkar försäljningen i stort. Särskilt detaljhandlare med mindre kundbaser eller som säljer exklusiva varor kan skadas även till följd av mindre allvarliga fel i varan, till skillnad från grossister.⁶² Det har i dessa fall betydelse vilken insikt säljaren hade eller borde ha haft gällande köparens syfte med köpet.⁶³ Om inte köparen uttryckligen har satt högre krav än vad köpare av samma typer av varor gör, utgår bedömningen från att typen av köp är avgörande för vad köparen kan förvänta sig. En köpare som har högre krav på varorna än köpare av samma varor generellt har, bör därför särskilt uppmärksamma säljaren på det.⁶⁴

⁵⁹ J. Ramberg & J. Herre, 2020, p. 8.6.2.

⁶⁰ CISG-AC Opinion no 5, p. 4.3.

⁶¹ J. Ramberg & J. Herre, 2020, p. 8.6.2.

⁶² CISG-AC Opinion no 5, p. 4.3.

⁶³ J. Ramberg & J. Herre, 2020, p. 8.6.2.

⁶⁴ Ibid, p. 5.2.2.

2.2.4 Möjligheten att åtgärda felet

Den tredje och sista huvudgruppen av faktorer, som enligt Ramberg och Herre är av betydelse i väsentlighetsbedömningen enligt CISG, är om säljaren kan företa avhjälpande eller omleverans utan att det orsakar oskälig olägenhet eller oskäligt dröjsmål för köparen.⁶⁵ Detta överensstämmer med såväl CISG:s som KöpL:s regler om att hävning endast ska ske i sista hand, se artikel 49 CISG samt 34 och 36 §§ KöpL. Säljaren har rätt att företa omleverans eller avhjälpa fel om det kan genomföras utan väsentlig olägenhet för köparen. Om möjligheten finns att avhjälpa ett fel i det enskilda fallet, föreligger inget väsentligt avtalsbrott och förutsättningarna för hävning är därför inte uppfyllda. Frågan i denna situation blir därför om avhjälpande eller omleverans i det enskilda fallet skulle orsaka ett väsentligt dröjsmål eller annan väsentlig olägenhet för köparen. Bedömningen blir alltså densamma som den när ett dröjsmål påstås utgöra ett väsentligt avtalsbrott.

Det har även diskuterats om förutsättningarna för hävning kan vara uppfyllda, om köparen har förlorat förtroendet för köparen på grund av avtalsbrottet eller om säljaren efter flera försök inte lyckats läka felet. Tanken är att köparen inte ska behöva tåla att säljaren avhjälpes ett fel, om säljaren har betett sig svekfullt, inte reagerar på reklamationen eller om det inte är skäligt att utstå fler avhjälpningsförsök. Enligt CISG-AC Opinion innebär denna typ av omständigheter att ett icke-väsentligt fel därefter ska anses vara väsentligt.⁶⁶ Kihlman är dock av en annan uppfattning. Han menar att ett fel aldrig kan ”upptraderas” till ett väsentligt fel till följd av att köparen tappat förtroendet för säljaren. Istället menar Kihlman att det är tidsfaktorn blir avgörande. Ett upprepat antal försök till avhjälpande kan leda till att det uppkommer ett väsentligt dröjsmål.⁶⁷

⁶⁵ J. Ramberg & J. Herre, 2020, p. 8.6.2.

⁶⁶ CISG-AC Opinion no 5, p. 4.4.

⁶⁷ J. Kihlman, kommentar till artikel 25 CISG, p. 2.2.1, Lexino.

2.2.5 Köplagen i ljuset av CISG

Liksom i KöpL är det alltså den drabbade partens situation, inte avvikelserna från avtalet, som är avgörande för om säljarens kontraktsbrott ska betraktas som väsentligt.⁶⁸ Det är inte heller avgörande om avtalsbrottet är en följd av motpartens vållande.⁶⁹ Ett avtalsbrott är enligt artikel 25 väsentligt om olägenheten gör att partens förväntningar på avtalet i huvudsak inte infrias.

Ramberg och Herre hävdar emellertid att förarbetena till KöpL anger att väsentlighetsrekvisiten ska tolkas strängare än vad som gäller enligt den vanligaste tolkningen av artikel 25 CISG. De menar att ett ”substantial detriment” av vad köparen hade anledning att vänta sig av avtalet inte innebär att köparen ska ha berövats ”den huvudsakliga nyttan” av avtalet, såsom nämns i propositionen till KöpL och som även den svenska översättningen av artikel 25 CISG anger.⁷⁰ Ett fel som innebär att köparen berövats den huvudsakliga nyttan av ett köp innebär till exempel att en egenskap som är grundläggande för varans användning saknas.⁷¹ Ramberg och Herre menar dock att artikel 25 är felöversatt och att bedömningen enligt CISG ska göras utifrån det hävningsintresse som köparen kan antas ha, beroende på köparens individuella förhållanden och med hänsyn till typsituationen.⁷² Kihlman delar denna åsikt och föreslår att ett ”substantial detriment” istället bör översättas till ”en betydelsefull negativ effekt”.⁷³ Han menar att värderingen av skillnaden mellan vad köparen har fog att förvänta sig och resultatet blir inadekvat genom den svenska översättningen.⁷⁴

Det som nämns i propositionen är att ”[e]tt avtalsbrott torde generellt kunna sägas vara av väsentlig betydelse för köparen, om det berövar honom den huvudsakliga nyttan av vad han hade anledning att vänta sig av avtalet”⁷⁵.

⁶⁸ J. Ramberg & J. Herre, 2020, p. 5.2.2.

⁶⁹ Ibid, p. 8.6.2.

⁷⁰ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 8.11.1; Prop. 1988/89:76 s. 134.

⁷¹ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 8.11.1, fotnot 138.

⁷² Ibid, p. 8.11.1.

⁷³ J. Kihlman, kommentar till artikel 25 CISG, p. 2.3.1 och 2.3.2, Lexino.

⁷⁴ Ibid.

⁷⁵ Prop. 1988/89:76 s. 134.

Uttalandet bör enligt min mening inte tolkas som att köparen *måste* vara berövad den huvudsakliga nyttan av ett avtal för att väsentlighetskravet ska vara uppfyllt, såsom Ramberg och Herre nämner.⁷⁶ Istället menar jag att det bör tolkas som att en avsaknad av till exempel en grundläggande egenskap hos varan generellt torde vara ett fel av väsentlig betydelse för köparen. Däremot är det möjligt att den engelska versionen av CISG egentligen stadgar att fler avtalsbrott generellt kan uppfylla väsentlighetskravet. Oavsett hur uttalandet tolkas, som en felöversättning eller inte, bör inte väsentlighetskravet anses vara så snävt att den huvudsakliga nyttan med köpet *måste* vara förfelad. Det gäller för såväl KöpL som CISG.⁷⁷ Det är enligt min mening tveksamt om den engelska formuleringen oavsett översättning ger tydligt svar på frågan om när ett avtalsbrott är väsentligt.

2.3 Förutsättningslärans betydelse för väsentlighetsbedömningen

2.3.1 Skillnader mellan hävning och ogiltighet

Det kan finnas situationer där en part kan välja emellan att använda sig av hävningsregler eller ogiltighetsregler för att komma ur ett avtal. Till exempel kan det föreligga ett väsentligt fel som ger hävningsrätt enligt KöpL, samtidigt som köparen kan hävda svek för att få avtalet ogiltigförklarat enligt 30 § AvtL.⁷⁸ Såväl vid en hävning av ett avtal som vid en ogiltigförklaring faller parternas prestationsskyldigheter bort och tidigare fullgjorda prestationer ska återgå.⁷⁹ Att ett avtal hävs skiljer sig dock i vissa delar från när ett avtal ogiltigförklaras. I de senare fallen anses avtalet som regel helt overksam.⁸⁰ Det är motsatsvis möjligt att häva ett avtal så framtida prestationer bortfaller, medan tidigare leveranser står kvar. En viktig skillnad

⁷⁶ J. Ramberg & J. Herre har anfört "...att hävningsrätt endast skulle föreligga om köparen genom säljarens avtalsbrott berövas "den huvudsakliga nyttan" lär inte följa av en [sic] "substantiality test". 2019b, p. 8.11.1.

⁷⁷ Se även O. Svensson, SvJT 2019 s. 279 som hänvisar till J. Ramberg & J. Herre, 2020, p. 8.6.2.

⁷⁸ Se NJA 2007 s. 86.

⁷⁹ Se 64 § KöpL.

⁸⁰ B. Bengtsson, 1966, s. 5.

att ha i åtanke i situationer när valmöjligheten finns mellan hävning och ogiltigförklaring är att KöpL:s regler kan medge högre ersättning för avtalsbrott än AvtL ogiltighetsregler.⁸¹

2.3.2 Förutsättningsläran som köprättslig vägledning

Förutsättningsläran ger uttryck för en princip som innebär att ett avtal är ogiltigt om det föregåtts av oriktiga eller bristande förutsättningar. För att principen ska leda till ogiltighet ska även den bristande förutsättningen vara av *väsentlig* betydelse för avtalspartens beslut att överhuvudtaget ingå avtalet och motparten måste ha insett det. Slutligen ska risken för den oriktiga eller bristande förutsättningen vid en objektiv prövning anses ligga på motparten.⁸² Förutsättningsläran bygger alltså på en annan typ av väsentlighetsprövning än den som gäller för hävning enligt KöpL. Förutsättningsläran ska ses som ett komplement till avtalstolkning och ogiltighetsgrunderna i avtalslagen.⁸³

Väsentlighetsrekvisitet i ogiltighetsprövningar enligt förutsättningsläran faller utanför denna uppsats område. Det har dock diskuterats i doktrin om förutsättningsläran kan användas som vägledning i väsentlighetsbedömningen enligt KöpL. En sådan parallell skulle innebära att om en köpare hade avstått från att ingå ett avtal, om denne vid avtalets ingående hade känt till avtalsbrottet, är väsentlighetsrekvisitet uppfyllt. Detta är en ståndpunkt som främst förespråkats av Bert Lehrberg, som menar att förutsättningslärans modell att bestämma vad som är väsentligt är mer rättssäker än andra metoder.⁸⁴ Han har anfört att eftersom läran gäller som princip utanför lagstadgade områden, bör den gälla för lagstadgade fall så att lika fall behandlas lika.⁸⁵

⁸¹ Det kan dock finnas andra skäl att föredra att ett avtal förklaras ogiltigt istället för att det hävs, såsom skattemässiga överväganden, T. Ingvarsson, s. 84.

⁸² Bernitz, 2018, s. 166.

⁸³ NJA 1996 s. 410.

⁸⁴ B. Lehrberg, s. 443.

⁸⁵ Ibid, s. 436.

Vidare menar Lehrberg att han har stöd för sin åsikt i förarbetena till KöpL, eftersom man i bedömningen av vad som är väsentligt enligt KöpL:s proposition ska ta hänsyn till köparens situation och syfte med köpet.⁸⁶ Bengtsson, å andra sidan, menar att man inte ensamt kan peka på sådana uttalanden i förarbetena, som vid första anblick stöttar Lehrbergs åsikt. Bengtsson är istället av uppfattningen att inget i KöpL:s förarbeten pekar på förutsättningsläran som modell för väsentlighetsbedömningen.⁸⁷ Som nämnts tidigare anger lagmotiven att en helhetsbedömning ska göras, där flera faktorer är av betydelse.⁸⁸ Det räcker nämligen inte att köparen själv anser att dennes specifika situation är väsentlig, utan frågan måste bedömas objektivt. Jag måste därför hålla med Bengtsson, då jag anser att det är för långtgående att säga att propositionen direkt ger stöd för att förutsättningsläran kan användas för väsentlighetsbedömningen enligt KöpL. Trots att propositionen nämner att det är köparens situation som ska beaktas, ger den uttryck för en annan, mera skönmässig och generell bedömning.⁸⁹

Lehrberg har anfört att den principiellt viktigaste skillnaden mellan förutsättningsläran och andra metoder för väsentlighetsbedömningen är att bedömningen enligt förutsättningsläran utgår från köparens preferenser och synbarhetsrekvisitet, medan andra bedömningar bygger på vad som utifrån en allmän uppfattning utgör ett väsentligt avtalsbrott.⁹⁰ Av samma skäl har Lehrbergs förslag kritiserats för att kunna göra det alltför lätt för köpare att häva ett köp.⁹¹ Enligt propositionen till den nuvarande KöpL ska väsentlighetsbedömningen göras utifrån köparens synpunkt, men som framkommit ovan är det inte köparens subjektiva uppfattning som är avgörande för väsentlighetsrekvisitet. Istället måste ett dröjsmål eller ett fel

⁸⁶ B Lehrberg, s. 424. Lehrberg refererar till förarbetena till den gamla KöpL, men motsvarande ståndpunkt uttrycks i prop. 1988/89:76 s. 104.

⁸⁷ B. Bengtsson, 1990/91, s. 589.

⁸⁸ Prop. 1988/89:76 s. 134.

⁸⁹ T. Håstad, s. 50.

⁹⁰ B. Lehrberg, s. 436.

⁹¹ O. Svensson, 2019, s. 297.

objektivt sett anses vara av väsentlig betydelse.⁹² Bengtsson har till exempel lyft frågan om det verkligen vore lämpligt att endast utgå från köparens uppfattning vid avtalets ingående i väsentlighetsbedömningen, när det rör sig om ett kontraktsbrott från säljarens sida.⁹³

Lehrberg har själv nämnt att de flesta författare tar avstånd från idén att använda förutsättningsläran som modell för väsentlighetsbedömningen, men han poängterar att ingen annan har föreslagit en lika konkret lösning på problemet. Han menar att det därför vore mer rättssäkert att använda hans föreslagna metod.⁹⁴ Frågan väcks därför om det i praktiken vore enklare eller överhuvudtaget tillfredsställande att använda förutsättningsläran som utgångspunkt för väsentlighetsbedömningen vid avtalsbrott. Generellt får sägas att det knappast kan vara enkelt att avgöra vad en köpare hade för inställning till ett avtal vid dess ingående, särskilt om man ska bedöma huruvida köparen kunde tänka sig att acceptera en viss påföljd, såsom prisavdrag istället för hävning, beroende på vilket avtalsbrott det gäller.⁹⁵ Lehrberg menar nämligen att en köpare endast kan begära prisavdrag, om han eller hon hade köpt varan för ett nedsatt pris om felet var känt från början.⁹⁶ Kan man överhuvudtaget anta att köparen har tagit med sådana bedömningar i beräkningen vid ett avtals ingående? Är det tillfredsställande att en köpare ska antas ha accepterat ett lägre pris, och därför inte få rätt att häva? Kan man anta att köparen hade bedömt olika typer av kontraktsbrott på olika sätt?⁹⁷ Dessa frågor, som Lehrberg inte har presenterat några övertygande svar på, talar enligt min mening för att det inte nödvändigtvis vore enklare att använda förutsättningsläran som utgångspunkt för väsentlighetsbedömningen.

Frågor väcks också om en tolkning utifrån förutsättningsläran även kan användas vid längre avtalsförhållanden, då omständigheter kan ändras under

⁹² Prop. 1988/89:76, s. 104.

⁹³ B. Bengtsson, JT 1990/91, s. 584.

⁹⁴ B. Lehrberg, s. 434.

⁹⁵ B. Bengtsson, 1990/91, s. 585.

⁹⁶ B. Lehrberg, s. 428.

⁹⁷ B. Bengtsson, 1990/91, s. 585.

avtalstidens gång. I en sådan avtalsrelation kanske köparens inställning har ändrats helt under samarbetets gång. Det kan tänkas att en sådan ordning skulle kunna leda till märkliga resultat för säljaren som kan behöva acceptera en hävning baserad på omständigheter som kanske gällde för flera år sedan.⁹⁸

Vad som hitintills har framförts behöver dock inte betyda att förutsättningsläran inte alls kan ha någon betydelse för väsentlighetsbedömningen enligt KöpL. Som Svensson har anfört är det ett rimligt rekvisit att en köpare för att ha rätt att häva ett avtal ska kunna visa att han eller hon inte hade ingått avtalet på samma villkor, om denne haft kännedom om avtalsbrottet vid avtalets ingående. Däremot menar Svensson att det inte ska vara *tillräckligt* att uppfylla ett sådant rekvisit för att ett väsentligt avtalsbrott ska föreligga enligt KöpL. Förutsättningsläran kan alltså ha viss betydelse för väsentlighetsbedömningen, men den medför en risk för en alltför subjektiv bedömning, vilken i sin tur kan leda till den oönskade följden att hävningar medges i ett för stort antal fall.⁹⁹ Det ligger sammanfattningsvis inte nära till hands att direkt applicera förutsättningslärans väsentlighetsbedömning på hävningsreglerna i KöpL.

2.4 UNIDROIT-principerna

UNIDROIT är en mellanstatlig organisation vars syfte är att harmonisera och modernisera internationell privaträtt, med fokus på kommersiella avtal.¹⁰⁰ Organisationen har publicerat en principalsamling med avtalsrättsliga regler som är menade att fungera som modellregler för avtalsparter. Internationella parter kan välja att avtala om att principerna ska vara direkt tillämpliga på deras avtal. Syftet är inte att stater ska ratificera principerna, men de kan fungera som vägledning för avtalstolkning och utfyllnad av såväl nationell som internationell rätt.¹⁰¹ Det är däremot inte helt klart vilket rättskällevärde

⁹⁸ B. Bengtsson, 1990/91, s. 585.

⁹⁹ O. Svensson, kommentar till 25 § KöpL, p. 3.1.1, Lexino; O. Svensson SvJT 2019 s. 297.

¹⁰⁰ UNIDROIT. "History and Overview".

¹⁰¹ UNIDROIT-principerna, Preamble, s. 1 ff.

principsamlingen har. Principsamlingen är relevant för denna uppsats eftersom den kan anses ge ett uttryck för generella avtalsrättsliga och köprättsliga principer, som kan användas för att tolka och fylla ut KöpL och CISG.¹⁰² Eftersom domstolar inte har någon skyldighet att tillämpa principerna vid avtalstolkning, behandlas principerna i denna framställning som en vägledande källa, likt doktrin. För att fylla ut KöpL eller CISG med bestämmelser i principsamlingen, måste det därför bedömas om UNIDROIT-principernas lösningar ger uttryck för gällande rätt.¹⁰³

Artikel 7.3.1 1 p. i UNIDROIT-principerna stadgar att en part får häva ett avtal om motparten misslyckats med att fullgöra sin del av avtalet och misslyckandet innebär en ”fundamental non-performance”. Vidare i 2 p. listas exempel på faktorer som särskilt ska beaktas i bedömningen enligt 1 p.:

“(a) the non-performance substantially deprives the aggrieved party of what it was entitled to expect under the contract unless the other party did not foresee and could not reasonably have foreseen such result;

(b) strict compliance with the obligation which has not been performed is of essence under the contract;

(c) the non-performance is intentional or reckless;

(d) the non-performance gives the aggrieved party reason to believe that it cannot rely on the other party’s future performance;

(e) the non-performing party will suffer disproportionate loss as a result of the preparation or performance if the contract is terminated.”

UNIDROIT-principerna definierar alltså tydligare när ett avtalsbrott är väsentligt än såväl KöpL som CISG. Det är särskilt punkterna c–e som skulle kunna användas för att tolka eller fylla ut lag.

Som nämnts ovan lämnar KöpL och CISG generellt sett inget, eller i alla fall ett väldigt litet, utrymme att ta hänsyn till skälen bakom det hävningsgrundande avtalsbrottet. Detsamma gäller inte enligt UNIDROIT-

¹⁰² C. Ramberg, SvJT 2014 s. 578.

¹⁰³ C. Hultmark, 1995, s. 661.

principerna, där det tvärt om stadgas i artikel 7.3.1.2 (c) att det särskilt ska beaktas om säljaren uppsåtlig eller genom vårdslöshet har orsakat avtalsbrottet.

Vidare stadgar punkten (d) att bedömningen påverkas av huruvida den drabbade parten förlorat förtroendet för den avtalsbrytande parten. Enligt UNIDROIT-principerna kan det räcka att den drabbade parten har skäl att tro att denne inte kan lita på motpartens framtida prestationer.

Slutligen anger punkten (e) att det även ska beaktas om den avtalsbrytande parten lider en oproportionerlig förlust av att avtalet hävs. Här stadgas alltså att en intresseavvägning ska göras.

De tre nämnda faktorerna har diskuterats ovan i relation till KöpL och CISG. I samtliga fall finns det motstridiga åsikter om liknande faktorer överhuvudtaget ska beaktas i väsentlighetsbedömningen. Som framgår i avsnitt 2.1.4 och 2.1.5 är det enligt min mening inte troligt att sådana faktorer ska tillmätas någon avgörande betydelse i väsentlighetsbedömningen enligt vare sig KöpL eller CISG. Principsamlingen har inte så starkt rättskällevärde att den ensamt ändrar denna tolkning.

3 Rättsföljder av obefogade hävningar

3.1 Inledning

När en säljare gjort sig skyldig till ett väsentligt avtalsbrott har köparen rätt att häva avtalet. En hävning är då *befogad*. Det följer av en befogad hävning att säljaren inte längre är skyldig att leverera varan och köparen inte längre är skyldig att betala eller i övrigt medverka till köpet enligt 64 § KöpL. Parterna kan dock enligt 2 st. få en typ av omvänd prestationsskyldighet, som innebär att prestationer som fullgjordes innan hävningen ska återgå.¹⁰⁴ I längre avtalsförhållanden är det även möjligt att endast framtida prestationer hävs, medan gamla prestationer står kvar. Parternas överenskommelser om skadestånd och tvistlösning består efter en hävning.¹⁰⁵

Det är inte helt klart vilka rättsföljder som inträder efter köparens *obefogade* hävning. 51 § KöpL stadgar att en säljare får kräva betalning eller annan fullgörelse eller häva köpet samt kräva skadestånd om en köpare inte betalar i tid eller inte medverkar till ett köp och det inte beror på något förhållande från säljarens sida. Alternativen som ska undersökas i detta avsnitt är baserade på denna paragraf. Det är alltså säljarens möjlighet att kräva att avtalet fullgörs samt möjligheten att avtalet faktiskt hävs som ska undersökas. Vidare ska också säljarens möjlighet att begära skadestånd för den obefogade hävningen undersökas. Dessa rättsföljder diskuteras närmare i de kommande avsnitten, där det förutsätts att en köpare obefogat har hävt ett köp.

¹⁰⁴ J. Munukka, kommentar till 64 § KöpL, not 258, JUNO.

¹⁰⁵ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 14.2.3.

3.2 Skyldigheten att prestera upphör

3.2.1 Hävningen accepteras av säljaren

Rättsföljden av en befogad hävning är som nämnts ovan att parternas skyldighet att prestera enligt avtalet faller bort. Av detta verkar det naturligt att motsatsvis dra slutsatsen att ett avtal fortsätter att vara bindande vid en obefogad hävning. Så är dock nödvändigtvis inte fallet. Enligt Klara Håstad uppstår istället ett svävande rättsläge, som kan leda till att avtalet hävs eller fortsätter att gälla beroende på hur säljaren väljer att agera.¹⁰⁶ Sven Unger menar å andra sidan att avtalet fortsätter att vara bindande, om inte säljaren i sin tur väljer att häva avtalet.¹⁰⁷ Säljarens möjlighet att från sin sida häva avtalet diskuteras närmare i avsnitt 3.2.2.

En säljare kan förstås välja att aktivt acceptera hävningen såsom befogad. I sådant fall upphör parternas prestationsskyldigheter.¹⁰⁸ Denna möjlighet kommer inte att diskuteras närmare. Även säljarens passivitet kan anses innebära en acceptans av hävningen. I sådana fall förlorar säljaren möjligheten att kräva såväl fullgörelse som skadestånd. Det framgår direkt av 52 § 3 st. KöpL att en säljare som väntar orimligt länge med att framställa sina krav på fullgörelse av betalning förlorar den rätten, om varan inte ännu är levererad. Om varan däremot är levererad gäller inga särskilda reklameringsregler, utan istället gäller allmänna regler om preskription av fordringar.¹⁰⁹ HD har dock tolkat denna bestämmelse något annorlunda ifråga om långa avtalsförhållanden i NJA 2017 s. 203, Kravmjölken.

I Kravmjölken prövade HD hur säljarens passivitet efter en obefogad hävning påverkade ett hävt avtalsvillkor. Fallet rörde försäljning av mejeriprodukter, där köparen, ett mejeri, enligt avtalet skulle utge en tilläggsersättning till säljaren, en lantbrukare, för kravmärkta produkter. År 2003 slutade köparen betala sådan tilläggsersättning, men säljaren fortsatte att leverera varorna i

¹⁰⁶ K. Håstad, s. 270.

¹⁰⁷ S. Unger, s. 105 f.

¹⁰⁸ K. Håstad, s. 270.

¹⁰⁹ Prop. 1988/89:76, s. 163.

enlighet med avtalet. År 2013 reklamerade säljaren hävningen och yrkade sedermera fullgörelse alternativt skadestånd motsvarande den utelämnade tilläggsersättningen för det första året efter hävningen. Mejeriet påstod att man hade hävt villkoret om tilläggsersättning till följd av ett väsentligt avtalsbrott från säljarens sida. Samtliga instanser ansåg dock att hävningen varit obefogad. Trots att tilläggsersättningen saknats för alla fullgjorda leveranser under tio års tid, menade dock HD att allmänna preskriptionsregler inte gällde eftersom det rörde sig om en särskild prisöverenskommelse som hävts i ett längre avtalsförhållande som tillika förutsätter att parterna är lojala mot varandra. Regeln i 52 § 3 st. KöpL var alltså inte tillämplig i det aktuella fallet, trots att varorna redan var levererade. HD menade att köparen hade inrättat sig efter hävningen under flera års tid och säljaren måste ha förstått att köparen uppfattat hävningen som befogad, eller åtminstone accepterad. HD konstaterade att det framgår av allmänna principer att en avtalspart generellt sett inte kan förhålla sig passiv om denne vill göra gällande påföljder på grund av avtalsbrott.¹¹⁰ Samma plikt kan gälla vid krav på fullgörelse av ett särskilt avtalsåtagande, till exempel när motparten har inrättat sig efter en felaktig rättslig bedömning, såsom hade skett i detta fall. Hävningen var obefogad, men HD menade att säljaren genom sin passivitet hade eftergett sin rätt att kräva fullgörelse eller skadestånd.¹¹¹

HD angav alltså i Kravmjölken att det föreligger en skyldighet att framställa krav på fullgörelse av betalning efter en obefogad hävning vid långa avtalsförhållanden, trots att varorna i fråga redan är levererade. Detta eftersom längre samarbeten kräver en lojal samverkan mellan parterna. I detta fall påverkade lojalitetsplikten domstolens tolkning av lagtexten, till skillnad från hovrätten som inte fann skäl att frångå lagtexten. En slutsats som kan dras med stöd av rättsfallet är att lagtextens ordalydelse gäller vid kortare avtalsrelationer, men att 52 § 3 st. KöpL inte utgör en absolut regel beroende på omständigheterna i det enskilda fallet. Vid köp av enstaka varor har en säljare däremot rätt att kräva fullgörelse från köparens sida utan någon

¹¹⁰ NJA 2017 s. 203, p. 9.

¹¹¹ Ibid, p. 8 ff.

särskild reklamationsplikt efter en obefogad hävning, om varan i fråga redan har levererats allt i enlighet med 52 § 3 st. KöpL. Säljarens passivitet bedöms alltså annorlunda när hävningen avser kommande prestationer i längre avtalsrelationer.¹¹²

Det sagda leder till att jag måste instämma med Klara Håstads tolkning om att ett avtal blir svävande efter en obefogad hävning. Om man utgår från att köparen tror att hävningen är befogad, kan säljaren generellt inte förhålla sig helt passiv utan att avtalet till slut upphör. Den direkta följden av en obefogad hävning blir alltså inte att avtalet består, men inte heller att det direkt upphör.¹¹³

3.2.2 Säljares möjlighet att häva avtalet enligt köplagen

3.2.2.1 Utgör en obefogad hävning ett väsentligt avtalsbrott?

Om en säljare som mottagit en obefogad hävning vill att avtalsförhållandet ska upphöra, är det möjligt att hålla sig passiv och på så sätt acceptera hävningen. Det är däremot mer strategiskt för säljaren att själv välja att häva avtalet, för att kombinera hävningen med ett skadeståndskrav. Det har i doktrin framförts olika åsikter om *vad* det är som ger säljaren rätt att häva ett avtal som obefogat hävts av köparen. Detta trots att den allmänna åsikten är att hävningsrätt föreligger. Bland annat har Ramberg och Herre anfört att en obefogad hävning i sig är ett *rent avtalsbrott*, som kan ge säljaren rätt till hävning och skadestånd om avtalsbrottet var väsentligt.¹¹⁴ Även Kihlman ansluter sig till den uppfattningen och menar att en obefogad hävning ”för det mesta” är ett avtalsbrott av väsentlig betydelse.¹¹⁵ Såväl Ramberg och Herre som Kihlman är dock försiktiga i sina formuleringar. Det är enligt min mening inte helt klart vad de har för rättslig grund för sin slutsats, men det

¹¹² NJA 2017 s. 203, p. 7.

¹¹³ S. Unger, s. 105 f.

¹¹⁴ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 13.3.4.

¹¹⁵ J. Kihlman, ”Gör hemläxan innan avtalet hävs”.

verkar närmast vara så att en obefogad hävning utgör ett brott mot den allmänna principen att avtal ska hållas. Klara Håstad har dock anfört att den obefogade hävningsförklaringen ger ett sådant tydligt besked om motpartens framtida kontraktsbrott att hävningsförklaringen i sig utgör ett väsentligt avtalsbrott som, i de flesta fall, ger säljaren rätt att direkt häva avtalet.¹¹⁶ Ingen av de nämnda författarna ger exempel på när hävningsrätt för säljaren *inte* skulle föreligga. Min tolkning är att en part som obefogat häver ett avtal förmodligen i allmänhet anses göra sig skyldig till ett väsentligt avtalsbrott.

Till skillnad från den ovan nämnda uppfattningen, att en obefogad hävning i sig utgör ett avtalsbrott, menar Unger att det är bristen på fullgörelse av den utlovade prestationen som utgör ett väsentligt avtalsbrott. Han menar att hävningsrätten endast följer av reglerna om anteciperade kontraktsbrott.¹¹⁷ Frågan väcks då huruvida en obefogad hävning alltid utgör ett sådant väsentligt avtalsbrott som ger säljaren rätt att häva avtalet enligt reglerna om anteciperade avtalsbrott. 62 § KöpL stadgar att en part får häva ett köp redan före tiden för fullgörelse om det står klart att det kommer inträffa ett avtalsbrott som ger rätt att häva köpet. Uttrycket ”står klart” markerar att det ställs höga krav för att häva ett avtal på grund av något som ännu inte har inträffat. Den som häver ett köp på grund av ett anteciperat kontraktsbrott bär risken för att förutsättningarna verkligen är för handen. Framgår det senare att förutsättningarna för hävning enligt 62 § inte förelåg, kan säljaren bli skadeståndsskyldig gentemot köparen.¹¹⁸ Grunden för en hävning enligt 62 § ska vara densamma som enligt bestämmelser om fullbordade avtalsbrott, vilket innebär att en väsentlighetsbedömning ska göras utifrån det förväntade kontraktsbrottet.¹¹⁹ Då den hävande parten inte anser sig bunden att uppfylla sin del av avtalet, är det tydligt att det föreligger ett anteciperat kontraktsbrott.¹²⁰ Säljaren har då ingen skyldighet att försöka reda ut felet för

¹¹⁶ K. Håstad s. 274, fotnot 18. Se även J. Ramberg & J. Herre, 2019a, s. 190, som delar samma åsikt.

¹¹⁷ S. Unger, 2019, s. 105 f.

¹¹⁸ Prop. 1988/89:76, s. 181.

¹¹⁹ J. Ramberg & J. Herre, 2019a, p. 9.11.11

¹²⁰ K. Håstad, s. 275.

att få motparten att ta tillbaka hävningen,¹²¹ utan förekomsten av en obefogad hävning anses innebära att motparten i sin tur har rätt att häva avtalet på grund av ett anteciperat kontraktsbrott.¹²²

Oavsett om hävningsrätten uppkommer på grund av den obefogade hävningen i sig eller med hänvisning till vad som följer av 62 §, föreligger alltså hävningsrätt om avtalsbrottet är väsentligt för säljaren. Trots att en väsentlighetsprövning alltså ska göras, är det rimligt att anta att en obefogad hävning i de allra flesta situationer aktualiserar hävningsrätt för säljaren enligt KöpL. Som kommer framgå av följande avsnitt menar jag att det inte har någon praktisk betydelse för hävningsrätten, om det är ett rent avtalsbrott eller ett anteciperat avtalsbrott som aktualiserar denna.

3.2.2.2 Köparens möjlighet att återkalla hävningen

Vid anteciperade kontraktsbrott stadgar 62 § 2 meningen KöpL att säljaren *inte* får häva avtalet om köparen ställer godtagbar säkerhet för att fullgörelse trots allt kommer ske. Enligt propositionen till KöpL kan även en köpare genast visa att det inte längre står klart att ett avtalsbrott kommer att inträffa, för att avvärja en hävning på grund av anteciperat kontraktsbrott.¹²³ Om säljarens hävningsrätt uppstår på grund av köparens förväntade dröjsmål med betalningen, kan man ju tänka sig att en köpare som insett sitt misstag vill ställa säkerhet med ett motsvarande belopp. Innebär ordalydelsen i 62 § 2 meningen eller uttalandet i propositionen att köparen kan återkalla sin hävning, genom att ställa säkerhet eller på annat sätt dra tillbaka sin viljeförklaring?

En hävning är en rättshandling som blir bindande för köparen när hävningsförklaringen nått motparten.¹²⁴ Huvudregeln enligt allmänna principer är därför att en hävningsförklaring inte kan återkallas utan

¹²¹ T. Håstad, s. 183.

¹²² K. Håstad, s. 274.

¹²³ Prop. 1988/89:76 s. 181.

¹²⁴ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 7.5.13

motpartens medgivande. Detta eftersom säljaren antas inrätta sig efter hävningen, oavsett om den var obefogad eller inte.¹²⁵ Samma princip återfinns i 7 § AvtL, där det framgår att ett anbud eller en accept inte kan återkallas sedan motparten tagit del av rättshandlingen i fråga, med undantag för 39 § 2 meningen AvtL som förskjuter tidpunkten i 7 § AvtL.

Om köparen på ett tydligt sätt hävt köpet utan säljarens medgivande, borde det inte föreligga några hinder för säljaren att direkt häva avtalet med stöd av 62 §, såsom Klara Håstad har anfört. Innebär däremot Ungers synsätt, att det är bristen på fullgörelse som utgör avtalsbrott, en möjlighet att läka en hävning? Kan köparen återkalla hävningen och därmed fullgöra avtalet enligt 62 § 2 meningen? Om köparen förklarar sig villig att fullfölja avtalet igen, föreligger ju inte längre något väsentligt avtalsbrott, som ger säljaren rätt att i sin tur häva avtalet. Unger är av den åsikten att bestämmelsen *inte* innebär en möjlighet att återkalla hävningar. Han menar däremot att säljaren i sin tur måste häva avtalet, för att sedan vänta och se om köparen genast ställer säkerhet. Om köparen inser att hävningen var obefogad, anser Unger alltså att säljaren inte får häva avtalet direkt. Trots att säljaren enligt honom inte måste vänta på att köparen faktiskt inte fullgör avtalet, menar han att köparen kan återkalla hävningen med stöd av 62 § 2 meningen, om det sker ”genast”. Om säkerhet då ställs, fortlöper avtalet att gälla.¹²⁶

Möjligheten att kunna läka ett anteciperat kontraktsbrott genom att ställa säkerhet när köparen obefogat hävt ett köp skulle innebära en möjlighet att återkalla hävningar med stöd av 62 § 2 meningen. En sådan möjlighet får ställas mot att en hävningsförklaring utgör en bindande rättshandling som säljaren ska kunna inrätta sig efter. Som nämnts ovan krävs normalt säljarens medgivande för att en hävning ska få återtas. Eftersom syftet vare sig med 62 § KöpL eller med förarbetsuttalandet kan anses vara att möjliggöra för en avtalsbrytande part att återkalla sin obefogade hävning, finns det inga skäl att tolka 62 § som ett undantag från utgångspunkten att rättshandlingar inte kan

¹²⁵ NJA 2006 s. 120.

¹²⁶ S. Unger, s. 105 f.

återkallas utan motpartens medgivande.¹²⁷ En sådan tolkning skulle även kunna tänkas öppna upp för att obefogade hävningar sker utan att vara noga genomtänkta, eftersom de kan återkallas genom att köparen ställer säkerhet för sin prestation. Det skulle innebära att säljaren inte med säkerhet kan inrätta sig efter en obefogad hävning, tills tiden för fullgörande av avtalet är förbi, eller åtminstone tills tidpunkten för att ställa säkerhet enligt 62 § 2 meningen KöpL är förbi. Sådana svävande rättslägen måste anses oönskade.¹²⁸ Syftet med bestämmelsen bör istället vara att ge en part möjlighet att rädda ett avtal genom att klargöra eventuella missförstånd om anteciperade kontraktsbrott.¹²⁹ Min slutsats blir därför att en köpare inte kan återkalla sin hävning utan säljarens medgivande.

3.2.3 Särskilt om säljares möjlighet att häva enligt CISG vid anteciperade avtalsbrott

Artikel 72 CISG motsvarar till stor del KöpL:s bestämmelse om anteciperade kontraktsbrott. Artikeln skiljer sig dock från den svenska KöpL i vissa delar. Till exempel stadgar artikeln i sin andra punkt att en avsiktsförklaring att häva avtalet bara ska lämnas ”om tiden tillåter” och ”på det sätt som är skäligt”. Ett sådant meddelande syftar till att ge motparten möjlighet att ställa säkerhet för att motverka hävningen. Om säkerhet ställs, står det inte längre klart att det föreligger något anteciperat avtalsbrott.¹³⁰ Artikel 72(3) stadgar att den som anteciperar ett kontraktsbrott inte måste meddela motparten, om motparten redan har förklarat att denne inte kommer fullgöra sina förpliktelser enligt avtalet. Om en säljare mottagit en tydlig, obefogad hävning, föreligger alltså ett anteciperat kontraktsbrott som inte kräver att säljaren i sin tur måste häva köpet.

¹²⁷ K. Håstad, s. 281.

¹²⁸ Ibid.

¹²⁹ Ibid.

¹³⁰ J. Ramberg & J. Herre, 2019a, p. 9.11.11.

3.2.4 Särskilt om anteciperade kontraktsbrott enligt UNIDROIT-principerna

Artikel 7.3.3 i UNIDROIT-principerna stadgar att en part får häva ett avtal på grund av ett anteciperat avtalsbrott, om det står klart ("is clear") att ett väsentligt avtalsbrott kommer att inträffa. Till skillnad från CISG måste dock säljaren meddela köparen om hävningen. Om det inte anses klart att ett väsentligt avtalsbrott kommer att inträffa, ger artikel 7.3.4 en chans för säljaren att kräva ("demand") att köparen ställer säkerhet. Om köparen inte ställer säkerhet inom rimlig tid, får säljaren i sin tur häva avtalet. Det finns dock ingen liknande möjlighet att ställa säkerhet, om det står klart att ett väsentligt avtalsbrott kommer att inträffa.

Kommentaren till artikel 7.3.3 klargör att det anses stå klart att ett väsentligt avtalsbrott kommer inträffa om motparten tydliggör att denne inte kommer fullgöra sina förpliktelser. Hävningsrätt föreligger alltså, om motparten obefogat häver avtalet.¹³¹

3.3 Säljarens möjlighet att kräva fullgörelse

3.3.1 Köplagen

52 § KöpL reglerar säljares rätt att hålla fast vid ett köp och kräva *betalning* efter köparens avtalsbrott. Paragrafen innehåller inga inskränkningar med hänsyn till köparens intresse av varan, såsom 23 § KöpL gör gentemot säljaren vid dennes kontraktsbrott. 23 § KöpL stadgar att en köpare får kräva fullgörelse vid säljarens kontraktsbrott, om det inte föreligger ett hinder som säljaren inte kan övervinna eller om fullgörelsen skulle förutsätta orimliga uppoffringar för säljaren. Motsvarande hänsyn visas alltså inte till köparens intressen i 52 § KöpL. Lagmotiven till KöpL anger att denna skillnad beror på "olikheten i förpliktelseernas natur", med andra ord att det beror på

¹³¹ Kommentaren till artikel 7.3.3 UNIDROIT-principerna.

skillnaden mellan förpliktelserna att leverera varor och att betala för dem.¹³² Rätten att kräva fullgörelse går dock enligt tredje stycket förlorad om säljaren väntar orimligt länge med att framställa sitt krav, om varan ännu inte är levererad. Verkningar av säljarens passivitet har redan diskuterats i avsnitt 3.2.1.

Det finns däremot inskränkningar i fråga om säljares rätt att kräva att köparen *medverkar* till köpet. En köpares skyldighet att medverka till köpets fullgörelse innebär enligt 50 § KöpL att köparen ska hämta och ta emot varan samt medverka på ett sätt som förväntas för att köpet ska kunna genomföras. Det kan till exempel innefatta att köparen ska specificera varans egenskaper eller tillhandahålla visst material.¹³³ KöpL. 53 § KöpL stadgar dock att köparen inte är skyldig att medverka till ett köp, om det föreligger hinder som denne inte kan övervinna eller om fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till säljarens intresse av att köparen fullgör köpet. Denna paragraf motsvarar alltså 23 § KöpL. En felaktigt hävande köpare kan därmed undgå att medverka till ett köp, om det skulle innebära uppoffringar som inte står i proportion till säljarens intresse av fullgörelsen.¹³⁴ I rimlighetsbedömningen beaktas alla hinder som i praktiken faktiskt hindrar köparen från att fullgöra sina förpliktelser. Tanken bakom undantaget är att köparen inte kan tvingas att fullgöra något som inte är möjligt, oavsett orsaken till den bristande medverkan.¹³⁵ På så sätt har säljaren inte en absolut rätt att kräva fullgörelse av köpet, utan måste i vissa fall tolerera att rättsföljden istället blir hävning och skadestånd.

3.3.2 CISG

Artikel 62 CISG stadgar att en säljare får kräva att en köpare betalar för en vara, mottar leverans eller fullgör andra skyldigheter så länge det inte är

¹³² Prop. 1988/89:76, s. 162.

¹³³ J. Munukka, kommentar till 50 § KöpL, not 192, JUNO.

¹³⁴ Säljaren kan själv specificera varans egenskaper om köparen vägrar att medverka enligt 60 § KöpL. Det ska då göras i enlighet med köparens intresse och blir bindande om köparen inte ändrar specifikationen inom av säljaren föreslagen skälig tid, 60 § 2 st. KöpL.

¹³⁵ J. Munukka, kommentar till, 23 § 1 st., not 89, JUNO.

oförenligt med en annan påföljd. CISG skiljer alltså inte mellan fullgörelse med betalning och medverkan, såsom KöpL gör i 52 och 53 §§. Det innebär att CISG ger säljaren större möjlighet att kräva fullgörelse när en köpare inte medverkar till köpet än vad KöpL gör. Däremot framgår det av artikel 28 att nationella domstolar inte är skyldiga att meddela dom på naturafullgörelse, om det inte är möjligt enligt nationell rätt ifråga om liknande köp som inte regleras av konventionen. En nationell domstol kan alltså neka en part fullgörelse enligt CISG om samma naturaprestation inte följer av KöpL.¹³⁶ Det är dock inte helt klart vilka situationer som faller under artikel 28. Är det till exempel tillräckligt att KöpL medger en påföljd fastän det är med andra förutsättningar än som är fallet i CISG? I sådant fall skulle svenska domstolar kunna neka fullgörelse med hänvisning till undantaget i 53 § KöpL, som stadgar att en köpare inte är skyldig att medverka till ett köp om det föreligger hinder som denne inte kan övervinna eller om fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga med hänsyn till säljarens intresse av att köparen fullgör köpet.¹³⁷ Ramberg och Herre har dock anfört att det mesta talar för att sådana nationella begränsningar inte kan användas för att inskränka rätten till fullgörelse enligt CISG. Detta särskilt på grund av artikel 7 CISG som stadgar att hänsyn ska tas till konventionens internationella karaktär och behovet av att främja en enhetlig tillämpning av konventionen, det vill säga förutsebarheten för parterna när konventionens artiklar tolkas.¹³⁸ Även Kihlman har angett att artikel 28 inte ska tolkas som att nationella påföljder har företräde.¹³⁹

3.3.3 UNIDROIT-principerna

Möjligheten att kräva fullgörelse enligt UNIDROIT-principerna skiljer sig från både KöpL och CISG. Artikel 7.2.2 UNIDROIT anger att en part inte har rätt till en naturafullgörelse om det är omöjligt enligt lag eller i praktiken, om det skulle utgöra en orimlig börda för köparen, om säljaren väntar för länge

¹³⁶ J. Ramberg & J. Herre, 2020, p. 5.5.5.

¹³⁷ Ibid, p. 5.5.4.

¹³⁸ Ibid, p. 5.5.5.

¹³⁹ Kihlman, kommentar till artikel 28 CISG, p. 2.1.2, Lexino.

med sitt krav eller om *”the party entitled to performance may reasonably obtain performance from another source”*. En säljare kan alltså inte kräva att köpare medverkar till köpet om varan kan säljas till någon annan, så länge detta är *”reasonable”*. Det sistnämnda undantaget är inspirerat av anglosaxisk rätt, där skadestånd är den primära rättsföljden när en part inte uppfyllt en naturaförpliktelse.¹⁴⁰ Regeln gäller inte penningförpliktelser. En säljare har rätt till fullgörelse av betalning enligt artikel 7.2.1 UNIDROIT. Samma regler gäller dock inte vid obefogade hävningar enligt ett beslut från International Court of Arbitration (ICC). Det framgår av artikel 7.3.2.(1) i UNIDROIT-principerna att en part som vill häva ett avtal gör det genom att meddela motparten om hävningen. Vidare stadgas det i artikel 7.3.5(1) att effekten av en hävning blir att parternas skyldigheter att prestera enligt avtalet bortfaller. Dessa artiklar har tolkats av ICC som att avtalet hävs trots att hävningen var obefogad. Detta följer enligt skiljenämnden av internationella principer och bekräftas av de nämnda artiklarna. En säljare kan alltså enligt skiljenämnden inte kräva att köparen fullgör sina prestationer enligt avtalet. Istället får säljaren i dessa fall begära skadestånd.¹⁴¹ Denna slutsats har dock ifrågasatts i doktrin eftersom det inte går att utläsa ett sådant undantag för fullgörelse i artikel 7.2.1 eller 7.2.2.¹⁴²

3.4 Säljarens möjlighet att kräva skadestånd

3.4.1 Inledning

En säljare som mottagit en obefogad hävning kan stödja sig på olika grunder för att häva avtalet och begära ersättning för den skada som denne lidit. Som nämnts i avsnitt 3.2.2.1 har flera författare angett att hävningsrätten uppkommer som en följd av den obefogade hävningen i sig. Det är dock inte helt klart vilken grund denna åsikt vilar på. Däremot är det klart att en obefogad hävning utgör ett anteciperat avtalsbrott, som kan ge hävningsrätt

¹⁴⁰ I. Schwenger, 1999, s. 292.

¹⁴¹ ICC Case number 10422.

¹⁴² P. Huber, p. 957.

enligt 62 § KöpL. Den obefogade hävningen kan då ses som en förklaring från köparen att denne kommer hamna i dröjsmål med betalningen eller inte kommer medverka till köpet. Dessa grunder medger hävningsrätt och rätt till skadestånd om avtalsbrottet är väsentligt för säljaren. I de kommande avsnitten ska de tre nämnda grunderna, anteciperat betalningsdröjsmål, anteciperad bristande medverkan och rent avtalsbrott, granskas utifrån ett skadeståndsperspektiv. Detta för att utröna vilka möjligheter säljare har att få skadestånd samt att se om det finns strategiska skäl för säljaren att grunda sin hävning och sitt skadeståndsanspråk på en viss grund. För att diskutera säljarens rätt till skadestånd på grund av köparens obefogade hävning ska först några begrepp och principer klargöras.

3.4.2 Allmänna förutsättningar för skadestånd

En part som har lidit en ekonomisk skada till följd av motpartens avtalsbrott kan med stöd av KöpL kräva skadestånd från den avtalsbrytande parten. KöpL reglerar parternas rätt till skadestånd på olika sätt beroende av vilket, och vems, avtalsbrott som föranleder ersättningen. Huvudregeln enligt KöpL är att parterna har ett *kontrollansvar* vid avtalsbrott, såväl vid säljarens kontraktsbrott enligt 27 och 40 §§ KöpL om fel och dröjsmål som vid köparens bristande medverkan enligt 57 § 2 st. KöpL. Det innebär att en part inte blir skadeståndsskyldig om avtalsbrottet beror på ett hinder utanför den felande partens kontroll som denne inte skäligen kunnat räkna med vid köpet. Följderna av hindret ska inte heller skäligen kunnat undvikas eller övervinnas. Vid köparens betalningsdröjsmål gäller dock ett högre krav, närmast ett *strikt ansvar*. Köparen undgår endast ersättningsskyldigheten enligt 57 § 1 st. KöpL om dröjsmålet berott på ”lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller betalningsförmedlingen eller annat liknande hinder”. Köparen ska inte heller ha kunnat förväntas räkna med sådana omständigheter och följderna ska inte skäligen kunnat överkommas eller undvikas, 57 § 1 st. KöpL.

Huvudregeln enligt KöpL är att det *positiva kontraktsintresset* ska ersättas. Det innebär att den förfördelade parten ska försättas i samma situation som

om avtalet hade genomförts.¹⁴³ Motsatsvis innebär det *negativa kontraktsintresset* att parten ska försättas i samma situation som om inget avtal hade kommit till stånd.¹⁴⁴ Vad som kan ersättas begränsas dock alltid av principen om adekvat kausalitet. Lagmotiven anger att ”avlägsna, onormala och opåräknliga följder” därför faller utanför skadeståndsskyldigheten.¹⁴⁵

KöpL skiljer på *direkta* och *indirekta förluster*, 67 § KöpL. Det är särskilt viktigt då endast direkta förluster ersätts i de fall då den avtalsbrytande parten har ett kontrollansvar, se 27, 40 och 57 §§. En säljare som gjort sig skyldig till ett dröjsmål eller fel behöver alltså inte ersätta köparen för ett eventuellt produktionsbortfall till följd av avtalsbrottet, då det är en indirekt förlust, se 27 § 3 st. om dröjsmål och 40 § 2 st. om fel samt 67 § 2 st. 1 p. KöpL. Detsamma gäller dock inte om avtalsbrottet beror på försummelse från den felande partens – säljarens – sida, 27 § 4 st. och 40 § 3 st. KöpL. I så fall ska även köparens indirekta förluster ersättas.

3.4.3 Skadestånd till följd av köparens anteciperade betalningsdröjsmål

Huvudregeln enligt KöpL är att en förfördelad part genom skadeståndet ska försättas i samma situation som om avtalet hade genomförts. Det är alltså det så kallade positiva kontraktsintresset som ska ersättas.¹⁴⁶ 67 § KöpL nämner särskilt att skadestånd i allmänhet på grund av avtalsbrott omfattar ersättning för utgifter, prisskillnader, utebliven vinst och annan direkt eller indirekt förlust till följd av ett avtalsbrott. 57 § KöpL reglerar särskilt säljares rätt till skadestånd till följd av köparens avtalsbrott. I första stycket framgår att säljaren har rätt till ersättning för den skada denne lider genom köparens dröjsmål med betalning. En köpare som är i väsentligt dröjsmål med betalningen har alltså ett närmast strikt skadeståndsansvar,¹⁴⁷ som bara kan

¹⁴³ Prop. 1988/89:76, s. 193.

¹⁴⁴ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 15.1.10.

¹⁴⁵ Prop. 1988/89:76, s. 193.

¹⁴⁶ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 15.1.10.

¹⁴⁷ NJA 2020 s. 115, p. 21.

undanröjas genom att köparen visar att dröjsmålet beror på lag, avbrott i den allmänna samfärdseln eller betalningsförmedlingen eller något annat liknande hinder. Som redan har nämnts kan en obefogad hävning ses som ett anteciperat dröjsmål med köparens betalning. Det är därför i allmänhet fördelaktigt för en säljare, som vill ha skadestånd med hänvisning till en obefogad hävning, att grunda sitt krav på köparens befarade betalningsdröjsmål. På så sätt kan säljaren säkerställa att även indirekta skador ersätts.

3.4.4 Skadestånd på grund av olika avtalsbrott samt köparens vårdslöshet

3.4.4.1 Inledning

I detta avsnitt diskuteras de två kvarvarande möjliga grunderna en säljare kan basera sitt skadeståndsanspråk på: anteciperad bristande medverkan och den obefogade hävningen som ett rent avtalsbrott. Avsnittet avslutas med en diskussion om huruvida en köpare som obefogat häver ett avtal kan anses ha varit vårdslös.

3.4.4.2 Skadestånd till följd av köparens anteciperade bristande medverkan

Som diskuterats i avsnitt 3.2.2.1 innebär en obefogad hävning att säljaren har stöd för att häva köpet på grund av ett anteciperat avtalsbrott. Det anteciperade avtalsbrottet kan vara ett befarat dröjsmål med betalningen, som diskuterats i avsnittet ovan, eller en bekräftelse på att köparen inte kommer hämta en vara eller bidra med ett visst material. Sådan *bristande medverkan* utgör ett avtalsbrott om det framgår av avtalet eller om säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med varan, 57 § 2 st. KöpL. I sådana fall ersätts dock enligt 3 st. endast direkta förluster, om inte avtalsbrottet beror på försummelse från köparens sida, i enlighet med 4 st. Visar det sig att hävningen varit obefogad och säljaren har ett särskilt intresse av att bli av med varan, blir köparen alltså skyldig att åtminstone ersätta säljaren för direkta skador. Om köparen varit vårdslös, kan ersättningsskyldighet även uppstå för indirekta

förluster.¹⁴⁸ Frågan väcks då huruvida en köpare som obefogat häver ett avtal alltid kan anses vara vårdslös. Detta diskuteras vidare i avsnitt 3.4.4.4.

3.4.4.3 Skadestånd till följd av köparens rena avtalsbrott

Flera författare har framfört i doktrinen att den obefogade hävningen i sig föranleder rätt till skadestånd, förmodligen med hänvisning till den allmänna principen om att avtal ska hållas.¹⁴⁹ Det är dock inte klart om skadeståndsansvaret ska ses som strikt eller om köparen också måste ha varit vårdslös i sitt agerande.

Christina Ramberg förespråkar att mottagaren av en obefogad hävning ska ersättas motsvarande det positiva kontraktsintresset till följd av hävningen såsom ett avtalsbrott i sig.¹⁵⁰ Hon stödjer sin uppfattning bland annat på artikel 7.4.1 i UNIDROIT-principerna, där det framgår att en avtalspart har rätt till skadestånd motsvarande det positiva kontraktsintresset till följd av motpartens ”non-performance”. UNIDROIT-principerna *kan* anses ge uttryck för allmänt gällande principer,¹⁵¹ vilket skulle innebära att säljaren ska få full ersättning. Ramberg pekar vidare på att frågan aldrig ställts på sin spets i HD.¹⁵² I NJA 2020 s. 115 angav HD att ”[e]nligt allmänna kontraktsrättsliga principer gäller att en avtalsbrytande part är skadeståndsskyldig för skador till följd av ett avtalsbrott men att skadeståndsskyldigheten i allmänhet förutsätter oaktsamhet...”.¹⁵³ Detta uttalande är dock ett obiter dictum som Ramberg menar inte klargör om ett skadestånd, utöver avtalsbrott, även förutsätter culpa.¹⁵⁴

Frågan om ett avtalsbrott i sig – hävningen – är tillräcklig för skadestånd eller om det också krävs vårdslöshet har diskuterats länge och åsikterna går isär i

¹⁴⁸ T. Håstad, s. 183.

¹⁴⁹ Se t.ex. C. Ramberg, *avtalslagen2010.se*, p. 11.5.1.

¹⁵⁰ C. Ramberg, 2020, s. 590.

¹⁵¹ C. Ramberg, 2014 s. 578.

¹⁵² C. Ramberg, *Avtalslagen 2010*, p. 11.5.1.

¹⁵³ NJA 2020 s. 115, p. 20.

¹⁵⁴ C. Ramberg, *Avtalslagen 2010*, p. 11.5.1.

doktrinen. Hellner menar, på samma sätt som Christina Ramberg, att vårdslöshet inte är ett nödvändigt rekvisit för att det ska föreligga en rätt till skadestånd till följd av en obefogad hävning.¹⁵⁵ Bengtsson å andra sidan har anfört att man måste falla tillbaka på culparegeln när avtalsbrottet inte kan föras tillbaka på en särskild utfästelse eller avser något som omfattas av ett kontrollansvar.¹⁵⁶ Eftersom rättsläget inte är helt klart, måste en säljare vara beredd på att det *kan* krävas att den hävande köparen var vårdslös för att det positiva kontraktsintresset ska ersättas. Mot bakgrund av det sagda blir det av intresse att undersöka huruvida en köpare som obefogat häver ett avtal är att anse som vårdslös eller inte.

3.4.4.4 Är det vårdslöst att obefogat häva ett avtal?

Eftersom en hävning utgör ett uppsåtligt agerande, på så sätt att köparen tagit ett beslut att häva avtalet, ligger det nära till hands att tänka sig att köparen alltid är fullt ersättningsskyldig.¹⁵⁷ Detta oberoende av om hävningen föregåtts av en rättsvillfarelse eller inte.¹⁵⁸ Rättsläget är dock inte helt klart. Klara Håstad har anfört att det inte är hävningen i sig som ska ha varit vårdslös, utan en rättsvillfarelse som kan ha föregått hävningen. Hon menar att en missuppfattning av tydliga rättsregler bör anses vara vårdslös, men att det inte är säkert om detsamma gäller vid mer tvetydiga regler.¹⁵⁹ Torgny Håstad har anfört att en rent rättslig felbedömning är något som alltid omfattas av köparens kontrollansvar och att vårdslöshet krävs för att indirekta förluster ska ersättas. Han nämner dock möjligheten att det strikta ansvar som gällde för rättsvillfarelser enligt den gamla KöpL kan vara så generellt att ett strikt ansvar föreligger även idag.¹⁶⁰ Att skadeståndsskyldigheten i dessa fall är strikt är en åsikt som Christina Ramberg ansluter sig till. Hon har angett att en obefogad hävning är ett sådant fall där avtalsbrottet i sig medger

¹⁵⁵ J. Hellner, 2020, s. 216.

¹⁵⁶ B. Bengtsson, 2017/18 s. 267.

¹⁵⁷ J. Herre, 2007/08, s. 904 f.

¹⁵⁸ En köpare som är medveten om att hävningen är obefogad, har naturligtvis varit vårdslös.

¹⁵⁹ K. Håstad, s. 279.

¹⁶⁰ T. Håstad, s. 69.

skadestånd, inte vårdslösheten.¹⁶¹ Jan Ramberg och Johnny Herre menar att det inte finns något utrymme för att ta hänsyn till en felbedömning av avtalsbrottets väsentlighet från den hävande partens sida.¹⁶²

I doktrinen finns alltså stöd för olika tolkningar, men flera författare anser att vårdslöshet inte är ett nödvändigt rekvisit för att säljarens indirekta förluster ska ersättas. HD angav i NJA 2020 s. 115¹⁶³ att skadeståndsansvaret är mer vittgående i vissa situationer, såsom det strikta ansvar som gäller vid underlåtenhet att betala för en vara.¹⁶⁴ Vidare angav HD att "[o]befogade uppsägningar av varaktiga avtal har tidigare i vissa situationer ansetts kunna föranleda skadeståndsansvar oberoende av oaktsamhet"¹⁶⁵. Bland annat refererar HD till Hellner, som i linje med Torgny Håstad, Johnny Herre och Jan Ramberg anger att vållande *inte* är nödvändigt för skadeståndsansvar till följd av en obefogad hävning enligt KöpL, då ett sådant agerande i princip alltid är uppsåtligt.¹⁶⁶ Trots att det råder viss osäkerhet om den som obefogat häver ett avtal har ett strikt ansvar för sitt agerande, motsäger, enligt min mening, inte NJA 2020 s. 115 detta. Istället anger HD, om än försiktigt, att så kan vara fallet. Kommentaren kan dock även tolkas på motsatt vis. Eftersom HD begränsar sitt uttalande till varaktiga avtal i tidigare fall och specifika situationer, kan man inte dra alltför stora slutsatser av detta avgörande. Uttalandet är dessutom i ett obiter dictum, vilket medför att dess värde som rättskälla kan ifrågasättas.

Det är alltså inte helt klart om det alltid är vårdslöst att obefogat häva ett avtal. Man bör dock i denna diskussion skilja mellan själva rättshandlingen hävning och den bakomliggande bedömningen att göra en hävning. Ett beslut att häva ett avtal omfattas naturligtvis av den hävande partens uppsåt att få avtalsförpliktelserna att upphöra och i ett uppsåtligt hävande inkluderas

¹⁶¹ C. Ramberg, 2020, s. 590.

¹⁶² J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 14.2.2.

¹⁶³ Fallet handlar om en obefogad hävning av ett försäkringsavtal. Uttalandet berör dock allmänna principer.

¹⁶⁴ NJA 2020 s. 115, p. 21.

¹⁶⁵ Ibid, p. 26.

¹⁶⁶ J. Hellner, 2020, s. 216.

begreppsmässigt vårdslöshet. En annan sak är om köparen, när denne fattade beslutet om att häva, gjorde en vårdslös felaktig bedömning av rättsläget. En säljare har behov av att kunna inrätta sig efter en hävningsförklaring och det finns som nämnts i avsnitt 3.2.2.1 ingen skyldighet för säljaren att försöka klargöra missförstånd som lett till hävningen. När det gäller en felaktig rättslig tolkning av tvetydiga regler, kan det dock enligt min mening ifrågasättas om det alltid är vårdslöst att göra en felaktig rättslig bedömning. En köpare kan ha stöd för sin hävning i underrättsavgöranden, för att sedan förvånas av en annan tingsrätts tolkning i frågan.

Det är möjligt att med stöd av 70 § 2 st. KöpL jämka ett skadestånd som är oskäligt med hänsyn till den skadeståndsskyldiges möjligheter att förutse och hindra skadans uppkomst samt omständigheterna i övrigt. Denna jämningsregel gäller även om den avtalsbrytande parten varit försumlig.¹⁶⁷ Eventuellt kan alltså ett skadestånd jämkas om graden av försummelse anses vara låg.¹⁶⁸ Det är enligt min mening rimligt att denna bestämmelse kan användas för att jämka ett skadestånd, om en part har hävt ett avtal till följd av tvetydiga regler som domstolar har tolkat på olika sätt. Det går dock inte att ge ett slutgiltigt svar på vad som gäller i ett sådant fall. Det kan dock konstateras att det som säljare är mer strategiskt att begära skadestånd enligt 57 § 1 st. KöpL om köparens dröjsmål med betalning, för att undvika frågor om köparens vårdslöshet.

3.4.5 Skadestånd enligt CISG

Artikel 61(b) CISG stadgar att en part till följd av motpartens avtalsbrott får kräva skadestånd i enlighet med artiklarna 74 – 77. Rätten till skadestånd enligt CISG skiljer sig från bestämmelserna i KöpL på flera viktiga punkter. Till exempel skiljer inte artikel 74 i CISG på indirekt eller direkt förlust. Den skadelidande parten ska som utgångspunkt ersättas fullt ut för samtliga skador, om inte någon begränsning i artikel 79 är aktuell. Till exempel stadgar

¹⁶⁷ B. Bengtsson, 2019, s. 111.

¹⁶⁸ J. Munukka, kommentar till 70 § 2 st. KöpL, not 298, JUNO.

artikel 79 att skadeståndsansvaret endast täcker skador som varit förutsebara vid avtalets ingående. Denna begränsning anses gå längre än vad som följer av den svenska regeln om adekvat kausalitet.¹⁶⁹ Båda parter har således ett kontrollansvar enligt CISG oavsett vilket avtalsbrott det rör sig om.¹⁷⁰ En köpare som inte betalar för en vara eller som inte medverkar till att köpet fullgörs undgår därför skadeståndsskyldighet, om avtalsbrottet berodde på en omständighet som låg utanför köparens kontroll. För att undgå skadeståndsansvar måste den uppkomna skadan därtill ha varit svår att förutse. Om ingen ansvarsbegränsande situation föreligger, ska säljaren ersättas helt för sina skador oavsett vilket avtalsbrott som ligger till grund för skadeståndet. En säljare måste nämligen inte visa att en köpare som inte medverkat till köpets fullgörande har varit försumlig för att få full ersättning för sina förluster, vilket krävs enligt 57 § 2 st. KöpL. Däremot gäller inte det mer långtgående ansvaret för betalningsdröjsmål enligt CISG, som det gör enligt 57 § 1 st. KöpL. En säljare ersätts alltså som utgångspunkt fullt ut för sina förluster oavsett grunden för skadeståndet. Däremot gäller kontrollansvar för såväl köparens bristande medverkan som betalningsdröjsmål. Det är därför lättare för köparen att undgå skadeståndsansvar vid betalningsdröjsmål enligt CISG än enligt KöpL.

3.4.6 Skadestånd enligt UNIDROIT-principerna

Artikel 7.4.1 i UNIDROIT-principerna stadgar att ”any non-performance” ger den förfördelade parten rätt till skadestånd, om inte agerandet är ursäktligt. Ett exempel på en ursäktande omständighet är force majeure, vilket framgår i artikel 7.1.7. Likt CISG görs inte utifrån UNIDROIT-principerna någon åtskillnad mellan olika avtalsbrott. Reglerna gör heller ingen åtskillnad mellan en köpares och en säljares avtalsbrott. Istället räcker det för en part att visa att motparten gjort sig skyldig till ”non-performance”. Om en säljare visar att köparen inte betalat i tid eller att denne inte medverkat till köpets fullgörande, räcker detta för att skadeståndsskyldighet ska uppstå.¹⁷¹

¹⁶⁹ J. Ramberg & J. Herre, 2019b, p. 15.1.9.

¹⁷⁰ O. Svensson, kommentar till 57 §, p. 1 KöpL, Lexino.

¹⁷¹ Kommentar till Artikel 7.4.1 UNIDROIT, p. 1.

Huvudregeln är att den förfördelade parten ska ersättas fullt ut för avtalsbrottet, artikel 7.4.2. Även förluster som enligt KöpL klassas som indirekta, såsom inkomstbortfall, ersätts enligt samma artikel. Precis som i artikel 74 CISG begränsas dock rätten till ersättning till att endast omfatta skada som var rimligen förutsebar för köparen vid avtalets ingående, artikel 7.4.4 UNIDROIT.

4 Avslutande analys och sammanfattning

4.1 Väsentlighets- och synbarhetsrekvisiten

Syftet med denna uppsats har varit att undersöka vilka rättsföljder som kan aktualiseras vid obefogade hävningar. Jag har i min undersökning utgått från förutsättningen att en köpare i ett kommersiellt köp har hävt ett avtal på ett rättsstridigt sätt.

För att överhuvudtaget kunna beskriva vad en obefogad hävning innebär, har det varit nödvändigt att först undersöka under vilka förutsättningar en köpare enligt svensk rätt får häva ett köp. Enligt KöpL kan köparen häva avtalet med hänvisning till att säljaren hamnat i dröjsmål, eller när denne levererat lös egendom som är behäftad med fel. I båda fallen måste dröjsmålet respektive felet vara väsentligt för köparen. I båda fallen måste säljaren dessutom ha insett eller bort ha insett detta. Jag har därför inlett min studie med att undersöka innebörden av väsentlighetsrekvisitet och synbarhetsrekvisitet genom att försöka besvara uppsatsens första frågeställning: 1) Under vilka förutsättningar är en hävning av ett avtal obefogad? Det vill säga, vad innebär väsentlighetsrekvisiten och synbarhetsrekvisiten enligt KöpL och CISG?

Det framgår direkt av KöpL att avtalsbrottet ska vara väsentligt *för köparen*. Lagmotiven förklarar att detta innebär att en objektiv bedömning ska göras av köparens specifika situation. Med lagmotiv och doktrin i grunden har jag undersökt hur man kan göra en bedömning av om ett fel eller ett dröjsmål är väsentligt för köparen enligt KöpL. Jag har kommit fram till att det är en helhetsbedömning som ska göras varvid olika parametrar kan beaktas. Det jag har undersökt är vilken betydelse köparens *syfte* med den köpta varan har, *tidsfaktorns* betydelse, om en *intresseavvägning* ska göras samt om *säljarens skuld* till avtalsbrottet ska beaktas.

Att köparens *syfte* med köpet av varan ska beaktas i väsentlighetsbedömningen måste anses självklart. Till exempel påverkas bedömningen av vad som är väsentligt av om köparen planerat att själv använda en vara eller om den ska säljas vidare. Ett fel som gör en vara svårare att sälja vidare, innebär inte alltid att varan inte går att använda i köparens egen produktion. Syftet med köpet har alltså en stor del i väsentlighetsbedömningen såväl vid fel i varan som vid dröjsmål. Syftet med köpet har även relevans för den andra faktorn som diskuterats. *Tidsfaktorn* kan nämligen ha olika stor betydelse beroende på hur köparen planerat att använda varan. Hur många avhjälpningsförsök som kan göras eller hur långt dröjsmål som kan tolereras kan påverkas av syftet med köpet av varan. Det kan till exempel vara meningslöst att köpa en vara, som ska demonstreras på en mäsas en viss dag, om varan levereras efter den dag som mässan skulle äga rum. Å andra sidan kanske köparen inte endast menade att använda varan vid just den mässan. Det visar att man inte kan nöja sig med att undersöka bara syftet eller tidsfaktorn. Det är dock klart att dessa faktorer generellt ska beaktas i helhetsbedömningen.

I doktrin har även frågan väckts om säljarens intressen ska beaktas i väsentlighetsbedömningen. Enligt min mening framgår det av såväl lagtexten som lagmotiven att en sådan *intresseavvägning* inte ska göras. Som utgångspunkt är det endast köparens situation som ska beaktas i väsentlighetsbedömningen. Ett avtalsbrott blir inte mer eller mindre väsentligt sett ur köparens perspektiv beroende på hur betungande en hävning skulle vara för säljaren. I doktrinen har dock hävdats att säljarens situation inte är helt utan betydelse vid en avvägning i det enskilda fallet. Ju mer besvärande det är för en säljare att ett avtal hävs, desto högre kan väsentlighetskravet vara.

Trots att väsentlighetsbedömningen enbart ska göras utifrån köparens situation, är syftet bakom såväl väsentlighetsrekvisitet som synbarhetsrekvisitet att skydda säljaren. De båda rekvisiten hindrar nämligen köparen från att fritt häva avtalet. Det är viktigt att det inte är för lätt för en

köpare att komma ifrån ett avtal genom hävning. Att inte någon hänsyn alls skulle tas till säljaren riskerar därför att leda till oönskade resultat. Det kan till exempel finnas fall då det är fördelaktigt för säljaren att ett avtal hävs snabbt, medan det i andra fall kan vara väldigt betungande med en hävning. Det vore därför onyanserat att inte alls beakta säljarens intressen i bedömningen av var väsentlighetströskeln bör ligga. Inte heller i detta fall går dock det att presentera något konkret svar på uppsatsens första frågeställning. Även om lagstiftningen hade förtydligat att viss hänsyn ska tas till säljaren, går det inte att formulera en mer konkret regel, eftersom en bedömning måste göras mot bakgrund av omständigheterna i varje enskilt fall.

I doktrinen har det diskuterats om *säljarens skuld* till avtalsbrottet kan leda till att ett avtalsbrott blir väsentligt. Det är klart att ett fel eller ett dröjsmål kan vara väsentligt för köparen även om avtalsbrottet inte beror på säljarens vårdslöshet eller uppsåt. Enligt min mening kan inte ett icke-väsentligt avtalsbrott uppgraderas till att ses som väsentligt enkom med hänvisning till att köparen har tappat förtroendet för säljaren. Sådana hänsynstaganden riskerar att bli subjektiva. Om inte säljarens person varit avgörande för köparen vid avtalets ingående, vilket till exempel kan vara fallet om avtalsobjektet har direkta kopplingar till säljaren som person, borde inte säljarens person ensamt kunna uppgradera ett avtalsbrott. Däremot kan tidigare uppsåtliga avtalsbrott ge köparen skäl att tro att säljaren kommer att upprepa sitt beteende, vilket ökar möjligheten för köparen att häva avtalet med stöd av 62 § KöpL om anteciperade avtalsbrott. Det är också möjligt att säljarens skuld påverkar hur hög ribban är för att ett avtalsbrott ska anses vara väsentligt, då mindre hänsyn bör tas till en säljare som visat sig illojal och bär större skuld till kontraktetsbrottet.

Som jag nämnde inledningsvis förutsätter rätten att häva ett avtal utöver väsentlighetsrekvisitet även att ett *synbarhetsrekvisit* är uppfyllt. Rekvisitet utgör ännu ett skydd för säljaren, som uppmuntrar köparen till att noga överväga ett hävningsbeslut. En säljare ska till exempel inte behöva tåla att även väldigt specifika syften med varan som köparen kan ha, automatiskt

påverkar väsentlighetsbedömningen. Istället måste köparen uppmärksamma säljaren på det specifika behovet, så att säljaren kan planera sin verksamhet på ett rimligt sätt. Det går dock inte att närmare klargöra i vilka situationer som en säljare borde ha förstått att ett avtalsbrott är väsentligt för köparen. Huruvida ett förhållande var synbart för säljaren beror nämligen på olika faktorer, såsom exempelvis varuslaget. Ett fel som inte typiskt sett anses vara väsentligt för köparen, påverkas inte av dennes specifika syfte med köpet om inte säljaren har uppmärksammats på att det rörde sig om något viktigt för köparen. Köparen ska då kunna göra det sannolikt att det var möjligt för säljaren att inse det. Man kan då ställa sig frågan vid vilken tidpunkt i avtalsförhållandet som säljaren ska ha haft eller borde ha haft denna insikt. Mest troligt är att tidpunkten för säljarens insikt vid dröjsmål senast inträffar vid avtalets ingående eller vid en senare tidpunkt om säljaren fortfarande har en rimlig möjlighet att planera sin verksamhet. Angående fel är det enligt min mening mest rimligt att säljaren senast ska ha insett väsentligheten vid reklamationstillfället. Detta eftersom säljaren då har tid att avhjälpa felet eller företa omleverans, innan hävning aktualiseras. Vid den tidpunkten kan säljaren planera för ett avhjälpande som återställer ett annars väsentligt fel. I CISG har synbarhetsrekvisitet formulerats annorlunda. Där framgår det att man ska utgå från vad personer verksamma i samma bransch skulle ha kunnat förutse. Rekvisitet i CISG är alltså något tydligare än det i KöpL, i och med att det föreslår en modell för jämförelse med någon typ av branschnorm. Däremot kräver även CISG att frågan bedöms i varje enskilt fall.

I uppsatsen har jag även undersökt väsentlighetsrekvisitet enligt CISG. Likt KöpL är det enligt CISG köparens situation i det enskilda fallet som är avgörande för om säljarens kontraktsbrott ska betraktas som väsentligt. Bedömningen enligt CISG grundas på köparens syfte med köpet, konsekvenserna av avtalsbrottet och möjligheten att läka avtalsbrottet. Det är inte avgörande om avtalsbrottet är en följd av motpartens vållande, utan ett avtalsbrott är väsentligt om olägenheten gör att köparens förväntningar på avtalet i huvudsak inte infrias.

Såsom har diskuterats i avsnitt 2.2.5 antyder den svenska ordalydelsen av CISG att det föreligger ett hårdare krav för väsentlighetsrekvisitet än den engelska versionen av artikel 25. Denna översättning kan ha påverkat lagmotiven till KöpL, som anger att ett väsentligt avtalsbrott föreligger om köparen berövats den huvudsakliga nyttan med avtalet, likt den svenska översättningen av CISG. På engelska stadgar artikeln att det ska föreligga ett ”substantial detriment” av vad köparen hade anledning att vänta sig av avtalet. Uttalandet i propositionen ska inte tolkas som att det huvudsakliga syftet med köpet *måste* vara förfelat för att avtalsbrottet ska vara väsentligt. Däremot uttalas i lagmotiven att om den huvudsakliga nyttan med ett köp är förfelat, så *är* avtalsbrottet väsentligt.

Det är möjligt att den engelska ordalydelsen i CISG egentligen innebär att det inte ställs lika höga krav för att väsentlighetsrekvisitet ska vara uppfyllt som den svenska översättningen ger intryck av. Kihlman har anfört att frasen istället borde översättas till ”en betydelsefull negativ effekt”. Hans föreslagna översättning skulle medge hävning i fler fall än den nuvarande översättningen. En köpare som vill häva ett avtal enligt CISG kan i så fall ställa sig frågan ”vad är ett *substantial detriment*, en betydelsefull negativ effekt?” Den direkta översättningen av ”substantial detriment” talar för att den svenska översättningen är mer snäv än originaltexten. Det borde alltså inte krävas enligt CISG att den huvudsakliga nyttan helt måste vara förfelad för att hävningsrätt generellt ska föreligga, utan snarare att avtalsbrottet innebär en betydande nackdel för köparen, eller en betydelsefull negativ effekt. Trots att den svenska översättningen inte innebär att den huvudsakliga nyttan med köpet *måste* vara förfelad, är det möjligt att en annan formulering hade medgett hävning i fler fall.

Det finns exempel där domstolar direkt hänvisar till att väsentlighetskravet är uppfyllt om köparen berövats den huvudsakliga nyttan med köpet enligt KöpL. HD har dock inte uttalat sig om tolkningen av formuleringarna i vare sig lagmotiven eller CISG. Det finns därför ännu inget som tyder på att den engelska versionen av CISG påverkar tolkningen av väsentlighetsrekvisitet i

KöpL. Det framgår även av propositionen till KöpL att trots att den nationella lagen i stor utsträckning påverkades av den internationella utvecklingen av köprätten, utformades inte lagen med syftet att efterlikna CISG. Oavsett om CISG är felöversatt eller inte, kan det inte sägas att formuleringen påverkar tolkningen av KöpL.

4.2 Rättsföljder av obefogade hävningar

Uppsatsens tredje kapitel har fokuserat på frågeställningarna om vilka rättsföljder som kan inträda efter en obefogad hävning. Dessa frågeställningar är: 2) Under vilka förutsättningar kan en säljare som mottagit en obefogad hävningsförklaring välja att kräva att motparten fullgör köpet? 3) Under vilka förutsättningar kan en säljare som mottagit en obefogad hävningsförklaring välja att häva avtalet? 4) Under vilka förutsättningar kan en säljare som mottagit en obefogad hävning kräva skadestånd?

Sedan en köpare har obefogat hävt ett avtal uppstår ett svävande rättsläge. Beroende på hur säljaren väljer att agera, kan avtalet komma att upphöra eller fortgå att gälla. Vill en säljare att avtalet ska fortgå, kan denne kräva att köpet fullgörs. Som har framgått i avsnitt 3.3.1 är dock denna rätt inte absolut. En köpare kan nämligen inte tvingas medverka till ett köp om det föreligger hinder som inte kan övervinnas eller om fullgörelsen skulle kräva orimliga uppoffringar för köparen. Det går helt enkelt inte att tvinga köparen att utföra något som är omöjligt. I vissa fall måste säljaren därför tolerera hävning som rättsföljd. CISG:s regler skiljer däremot inte mellan olika typer av avtalsbrott. Istället har säljaren rätt att kräva att köparen medverkar till köpet. Ett undantag i artikel 28 stadgar dock att nationella domstolar inte är skyldiga att meddela dom på naturafullgörelse, om inte samma naturaprestation även är möjlig enligt nationell rätt. Såsom diskuterats i avsnitt 3.3.2 menar jag dock att detta undantag inte innebär att inskränkningen för medverkan i KöpL påverkar rätten att kräva medverkan enligt CISG. Däremot kan det nämnas att det i praktiken kan finnas fall där det faktiskt är omöjligt att kräva att köparen medverkar till köpet.

Föredrar säljare att avtalet upphör, bör de aktivt häva köpet för att kunna förena hävningen med ett eventuellt skadeståndsanspråk. Detsamma gäller dock inte enligt CISG, där en säljare kan förhålla sig passiv och ändå behåller rätten att kräva skadestånd, om motparten på ett tydligt sätt har förklarat att denne inte kommer fullgöra sina förpliktelser enligt avtalet.

En säljare kan basera sin hävning på en av tre grunder. Den första möjliga grunden är att hävda att köparen begått ett väsentligt avtalsbrott genom att obefogat häva avtalet, vilket jag har kallat ett rent avtalsbrott. Det är svårt att tänka sig att det inte skulle ses som ett väsentligt avtalsbrott att motparten på ett olovligt sätt vill undvika att prestera enligt avtalet. De andra möjliga grunderna säljaren kan stödja en hävning på är båda baserade på reglerna om anteciperade kontraktsbrott. Säljaren kan dels se den obefogade hävningen som ett anteciperat betalningsdröjsmål, dels som en bristande medverkan till köpet. Såsom diskuterats i avsnitt 3.2.2, bör det stå klart att ett väsentligt avtalsbrott föreligger även enligt dessa grunder. Säljaren kan alltså välja att stödja en hävning på någon av dessa tre grunder. Det finns dock skäl för säljaren att vara strategisk i sina överväganden innan en hävning eftersom det påverkar möjligheten att få skadestånd för eventuella ekonomiska skador.

Eftersom säljaren inte måste visa att köparen har varit vårdslös för att få ersättning för indirekta skador som orsakats av ett anteciperat betalningsdröjsmål, är det strategiskt fördelaktigt att basera en hävning på denna grund. I doktrinen förespråkar dock flera författare att en obefogad hävning alltid är att anse som försumlig och att köparen därför är skyldig att ersätta säljaren för det positiva kontraktsintresset även enligt de två andra möjliga grunderna. Det väcker dock frågan om resultatet kan bli oproportionerligt hårt gentemot köpare, eftersom det finns så lite praxis som förtydligar väsentlighetsrekvisitet. Är en köpare verkligen alltid vårdslös när denne häver ett avtal utan att ha rätt till detta? Även en köpare som noga övervägt väsentlighetsrekvisitet, kan bli överraskad av en domstols motsatta tolkning. Om en köpare baserat sin hävning på ett annat fall avgjort av en tingsrätt, kan man då säga att hävningen var vårdslös om en annan tingsrätt

sedan gjorde en annan bedömning? Så kan det ju vara, eftersom tingsrätters domar inte är prejudicerande. Det är möjligt att köparen i sådana fall kan använda sig av 70 § 2 st. KöpL för att få skadeståndet jämkat, på grund av omständigheterna i fallet. Det är dock inte helt klart huruvida det alltid är vårdslöst att obefogad häva ett köp. I och med att rättsläget är oklart är det trots allt mer strategiskt för en säljare att begära skadestånd med köparens anteciperade betalningsdröjsmål som grund.

Reglerna i CISG är klarare än KöpL, särskilt eftersom CISG inte skiljer på olika avtalsbrott eller på olika typer av skador. Istället är utgångspunkten att alla skador ska ersättas, oavsett vilken grund säljaren baserar sitt anspråk på. Det krävs alltså inte att köparen varit försumlig för att säljaren ska ersättas fullt ut för eventuella skador. Det är därför lättare för en säljare att få vad som i KöpL klassas som indirekta förluster ersatta vid bristande medverkan än enligt KöpL. Däremot undgår köparen skadeståndsansvar om avtalsbrottet berott på något utanför dennes kontroll och som var svårförutsebart, oavsett vilket avtalsbrott som ligger till grund för skadeståndsanspråket.

4.3 Diskussion de lege ferenda

Som framgått av avsnitt 4.1 går det inte att enkelt och tydligt definiera vad som utgör ett väsentligt avtalsbrott. En bedömning måste göras i varje enskilt fall och ingen av de diskuterade faktorerna kan ensamt underlätta bedömningen. Det går inte heller med säkerhet att säga om alla de ovan nämnda faktorerna ska beaktas i bedömningen. I UNIDROIT-principerna har man dock försökt att konkretisera bedömningen mer än vad som följer av KöpL, genom att ge exempel på faktorer som kan beaktas i väsentlighetsbedömningen. Till exempel framgår det av principalsamlingen att det ska tas hänsyn till huruvida säljaren genom uppsåt eller vårdslöshet orsakat avtalsbrottet. Det ska även beaktas om säljaren lider en oproportionerlig förlust av att avtalet hävs. Som nämnts i metodavsnitten har principalsamlingen i denna uppsats ansetts ge uttryck för vägledande internationella principer med samma rättskällevärde som doktrin. Utan vidare

stöd i lagstiftning eller praxis, påverkar inte de nämnda bestämmelserna bedömningen enligt svensk rätt. Detta gäller särskilt eftersom UNIDROIT-principerna till viss del motsäger bestämmelserna i CISG och KöpL. UNIDROIT:s regler kan därför endast användas med stor försiktighet för att tolka eller fylla ut nationell rätt. Till exempel menar jag, i enlighet med diskussionen ovan, att en sådan intresseavvägning som ska göras enligt principalsamlingen inte ska göras på samma sätt vid tillämpning av KöpL. Detsamma gäller artikel 7.3.1 (c) om att det ska beaktas i väsentlighetsbedömningen huruvida säljaren uppsåtligen eller genom vårdslöshet har orsakat avtalsbrottet.

De nämnda artiklarna i UNIDROIT-principerna ger alltså inte uttryck för så allmänna principer att det påverkar tolkningen av KöpL och CISG. Däremot är det möjligt att det vore önskvärt att, med inspiration från principalsamlingen, ändra den svenska lagstiftningen. Hade det förenklat väsentlighetsbedömningen enligt KöpL om det listades vilka faktorer som ska beaktas direkt i lagtexten? Det saknas svensk praxis som med stöd av principalsamlingen har bedömt väsentlighetskravet. Det går därför inte att svara på om bedömningen skulle bli mer effektiv av att utforma KöpL efter UNIDROIT-principerna. Däremot vore det möjligen mer rättssäkert att förtydliga vilka faktorer som ska beaktas.

Diskussionen i avsnitt 4.1 visar att det inte är säkert om samtliga faktorer, såsom säljarens intressen, ska beaktas i väsentlighetsbedömningen eller inte. Ett förtydligande i lagtexten hade gett svar på åtminstone om vissa av faktorerna ska beaktas. Listan med faktorer att beakta i UNIDROIT-principerna är inte uttömmande och en sådan uppräkningslista i KöpL hade förmodligen inte varit det heller. Av samma skäl hade en lista gett viss vägledning i bedömningen, men den hade inte på ett uttömmande sätt besvarat precis vilka faktorer som är relevanta och vilka som inte är relevanta. Dessutom bör, enligt min mening, faktorer såsom säljarens intressen och skuld beaktas i betydligt mindre grad än köparens syfte med varan. Jag menar även, såsom diskuterats i avsnitt 4.1, att de två nämnda faktorerna inte direkt

påverkar väsentligheten för köparen, utan mer indirekt påverkar ribban för väsentlighetsbedömningen i det enskilda fallet. Om dessa tolkningar är korrekta, riskerar en sådan lista att bli alltför allmän, med endast ett fåtal punkter, eller väldigt lång och specifik för att tydliggöra hur vissa faktorer ska tolkas, samt hur faktorerna ska rankas. Slutligen finns det en risk för att faktorer som inte listas, inte kommer att beaktas i rimlig utsträckning. Det vill säga, det finns en risk för att bedömningen blir låst av en eventuell lista med faktorer. Enligt min mening är det av dessa skäl mer lämpligt att det överläts till praxis att avgöra hur rekvisiten ska tolkas.

4.4 Slutsats

För att möjliggöra en diskussion kring vilka rättsföljder som följer av en obefogad hävning, avsåg uppsatsens inledande frågeställning att klargöra vad en obefogad hävning är. Därför ställdes frågan, vad innebär väsentlighetsrekvisitet och synbarhetsrekvisitet enligt KöpL och CISG? Mitt svar blir detsamma som framförts i doktrinen: det beror på. Det går inte att konkret specificera vilka avtalsbrott som är väsentliga eller vad säljaren borde ha insett och när denne borde ha insett det. Istället måste en bedömning göras i varje enskilt fall enligt såväl KöpL som CISG. Det är klart att köparens syfte med varan väger tungt i bedömningen, tillsammans med tidsaspekten. Det finns dock även visst utrymme att beakta andra faktorer.

Vidare har uppsatsen undersökt under vilka förutsättningar en säljare som mottagit en obefogad hävningsförklaring kan kräva att motparten fullgör köpet, alternativt kan häva avtalet samt möjligheten att kräva skadestånd. Dessa frågor går att besvara på ett mer konkret sätt. Säljaren kan i stor utsträckning välja om avtalet ska hävas eller fortgå. Detta gäller särskilt säljares rätt att kräva fullgörelse med betalning. Däremot kan en säljare tvingas acceptera att avtalet hävs istället för att kräva köparens medverkan, om det föreligger hinder som köparen inte kan övervinna eller om fullgörelsen skulle förutsätta uppoffringar som inte är rimliga. I rimlighetsbedömningen beaktas alla omständigheter som i praktiken hindrar

köparen från att medverka till köpet. Det går helt enkelt inte att tvinga köparen att fullgöra något som är omöjligt.

Enligt min mening har säljare i allmänhet rätt att häva ett avtal till följd av köparens obefogade hävning. Det är dock mest strategiskt för säljare att grunda hävningen på att den obefogade hävningen utgör ett anteciperat dröjsmål med betalningen. Såväl hävningsregeln som skadeståndsreglerna är mer fördelaktiga för säljaren i det fallet eftersom det inte måste visas att köparen varit försumlig för att även indirekta skador ska ersättas. Beträffande skadestånd delar flera författare åsikten att det positiva kontraktsintresset ska ersättas oavsett hävningsgrund. Eftersom detta inte bekräftats i lag eller praxis, är det dock säkrast för en säljare att grunda sin hävning på reglerna om anteciperade betalningsdröjsmål.

Slutligen fördes en diskussion om det bör förtydligas i KöpL när ett avtalsbrott är väsentligt. Trots att det är oklart när ett avtalsbrott är väsentligt eller inte, menar jag att det inte nödvändigtvis vore fördelaktigt med en lagändring. Det skulle visserligen besvara vissa frågor om vilka faktorer som ska beaktas i väsentlighetsbedömningen, om de listades direkt i lagen. Däremot är det möjligt att en sådan lista skulle kunna leda till att väsentlighetsbedömningen blir låst i praktiken. Det vore även svårt att utforma en sådan lista på ett lämpligt sätt. Istället får vi vänta på att praxis fortsätter att tydliggöra rättsläget kring väsentlighetsrekvisitet.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Proposition 1988/89:76 om ny köplag.

Litteratur

Böcker

Bengtsson, Bertil i *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, Bengtsson, Bertil, Ullman, Harald & Unger, Sven, s. 109–116, upplaga 3, Jure förlag, Stockholm 2019.

Bengtsson, Bertil, *Hävningsrätt och uppsägningsrätt vid kontraktsbrott*, P.A. Norstedt & söners förlag, Stockholm 1967.

Bernitz, Ulf, *Introduktion*, i Bernitz, Ulf m.fl. ”Finna rätt – Juristens källmaterial och arbetsmetoder”, s. 17–34, upplaga 15, Norstedts Juridik, 2020.

Bernitz, Ulf, *Standardavtalsrätt*, digital upplaga 9, Norstedts juridik, Stockholm, 2018.

Hellner, Jan, *Speciell avtalsrätt II: kontraktsrätt. Andra häftet*, JUNO version 3, Norstedts Juridik, 2020.

Huber, Peter & Vogenauer, Steven (red). *Commentary on the UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts (PICC)*, Upplaga 2, Oxford University Press, 2015.

Ingvarsson, Torbjörn, *Ogiltighet och rättsföljd*, JUNO version 1, Norstedts Juridik, 2012.

Kleineman, Jan, *Rättsdogmatisk metod* i Maria Nääv & Mauro Zamboni (Red.) ”Juridisk metodlära”, s. 21–46. Upplaga 2, Studentlitteratur, Lund, 2018.

Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Allmän köprätt*, JUNO version 9, Norstedts Juridik, 2019a.

Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Internationella köplagen (CISG) – en kommentar*. JUNO version 4b, Norstedts Juridik, 2020.

Ramberg, Jan & Ramberg, Christina, *Allmän avtalsrätt*, JUNO version 11, Norstedts Juridik, 2019.

Unger, Sven i *Allehanda om skadestånd i avtalsförhållanden*, Bengtsson, Bertil, Ullman, Harald & Unger, Sven, s. 105–108, upplaga 3, Jure förlag, Stockholm 2019.

Lagkommentarer

Kihlman, Jon, Köplagen (1990:931) kommentar till 39 §, Lexino 22/4–2020 (JUNO).

Kihlman, Jon, United Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG), kommentar till artikel 25, Lexino 18/5–2020 (JUNO).

Kihlman, Jon, United Convention on Contracts for the International Sale of Goods (CISG), kommentar till artikel 28, Lexino 18/5–2020 (JUNO).

Munukka, Jori, Köplagen (1990:931) kommentar till 23 §, not 89, Karnov (JUNO). [senast besökt 17/11–2020]

Munukka, Jori, Köplagen (1990:931) kommentar till 50 §, not 192, Karnov (JUNO). [senast besökt 27/11–2020]

Munukka, Jori, Köplagen (1990:931) kommentar till 64 §, not 258, Karnov (JUNO). [senast besökt 2/12–2020]

Munukka, Jori, Köplagen (1990:931) kommentar till 70 §, not 298, Karnov (JUNO). [senast besökt 22/12–2020]

Ramberg, Jan & Herre, Johnny, *Köplagen – en kommentar*. JUNO version 3, Norstedts Juridik, 2019b.

Svensson, Ola, Köplagen (1990:931) kommentar till 25 §, Lexino 14/10–2020 (JUNO).

Svensson, Ola, Köplagen (1990:931) kommentar till 57 §, Lexino 18/4–2017 (JUNO).

Artiklar

Bengtsson, Bertil, *Hävningsrätten i nytt läge?* I JT nr 4 1990/91, s. 579–591.

Bengtsson, Bertil. *Om allmänna skadeståndsrättsliga principer* i JT nr 2 2017/18 s. 265–275.

Herre, Johnny. *Skadeståndsanspråk inom viss tid?* i JT 2007/08 s. 899–908.

Hultmark, Christina, *Internationaliseringen av svensk avtalsrätt - Unidroit Principles of International Commercial Contracts* i JT nr 3 1995/96, s. 655–669.

Håstad, Klara, *Obefogade hävningsförklaringar* i Lambertz, Göran, Lindskog, Stefan & Möller Mikael (red.) ”Festskrift till Torgny Håstad”, Iustus, Uppsala, 2010.

Lehrberg, Bert, *Vad är ett "väsentligt avtalsbrott"?* Några synpunkter på väsentlighetskravet i det samnordiska köplagsförslaget NU 1984:5 i SvJT 1987 s. 422–451.

Ramberg, Christina, *Skadestånd vid avtalsbrott – förslag till analysmodell (de lege lata)* I SvJT 2020 s. 589–604.

Ramberg, Christina. *UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts anteckningar från 20-årsjubileet i Rom 9–10 maj 2014* i SvJT 2014 s. 578.

Schwenzer, Ingeborg. *Specific Performance and Damages According to the 1994 UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts* i European Journal of Law Reform, Vol. 1, No. 3, 1999.

Svensson, Ola, *Tankar om hävningsreglerna i köplagen* i SvJT 2019 s. 295–311.

Övriga källor

Anon, Unidroit. *History and Overview*. Senast uppdaterad 30/10-2020.

<<https://www.unidroit.org/about-unidroit/overview>> [Senast besökt 13/11–2020].

CISG-AC Opinion no 5, *The buyer's right to avoid the contract in case of non-conforming goods or documents*, 7 maj 2005, Schwenzer, Ingeborg (red.), Badenweiler (Tyskland), 2005.

<<https://www.cisg.law.pace.edu/cisg/CISG-AC-op5.html>>

Kihlman, Jon. *Gör hemläxan innan avtalet hävs*, Inköpsrådet.

<<https://inkopsradet.se/expert/gor-hemlaxan-innan-avtalet-havs/>>

[Senast besökt 3/11–2020]

Ramberg, Christina. *Avtalslagen 2010*, <<http://avtalslagen2010.se>> [Senast besökt 22/12–2020].

UNIDROIT Principles of International Commercial Contracts. International Institute for the Unification of Private Law (Unidroit), 2016.

<<https://www.unidroit.org/english/principles/contracts/principles2016/principles2016-e.pdf>>

Rättsfallsförteckning

Högsta domstolen

NJA 1996 s. 410

NJA 2006 s. 120

NJA 2007 s. 86

NJA 2017 s. 113

NJA 2017 s. 203

NJA 2020 s. 115

Hovrätter

Hovrätten för Nedre Norrland, dom 2019-12-14, mål nr T 1263–09

Internationella handelskammaren

ICC Case Number 10422, 2001.